

Krizové řízení a možnosti zneužití insolvenčních návrhů v konkurenčním prostředí

Thomas Tkáč

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení
Ústav krizového řízení
akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Thomas Tkáč**
Osobní číslo: **L14167**
Studijní program: **B3909 Procesní inženýrství**
Studijní obor: **Ovládání rizik**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Krizové řízení a možnosti zneužití insolvenčních návrhů v konkurenčním prostředí**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte průzkum literárních pramenů a zpracujte teoretické a metodické poznatky týkající se krizového řízení a insolvence.
 2. Analyzujte a zhodnoťte krizové a insolvenční řízení ve vybrané organizaci.
 3. Navrhněte a formulujte doporučení pro zlepšení krizového řízení ve vybrané organizaci.
-

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

[1] HESKOVÁ, Marie. Cestovní ruch: pro vyšší odborné školy a vysoké školy. 2. upr. vyd. Praha: Fortuna, 2011. 216 s. ISBN 978-80-7373-107-6.

[2] PALATKOVÁ, Monika. Marketingová strategie cestovního ruchu. Praha: Grada, 2006. 341 s. ISBN 80-247-1014-5.

[3] BUZAN, Barry, WAEVER, Ole a WILDE, Jaap de. Bezpečnost: nový rámec pro analýzu. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií, 2005. 267 s. Současná teorie mezinárodních vztahů. ISBN 80-903333-6-2.

Další odborná literatura dle doporučení vedoucího bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Marek Tomašík, Ph.D.

Ústav krizového řízení

Datum zadání bakalářské práce:

3. února 2017

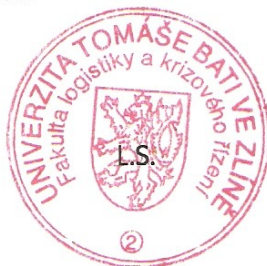
Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2017

V Uherském Hradišti dne 20. února 2017

doc. RNDr. Jiří Dostál, CSc.
děkan

Ing. et Ing. Jiří Konečný, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se bakalářská práce skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Uherském Hradišti dne 15.5.2017

.....
podpis studenta

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy. Vysoká škola disertační práce nezveřejňuje, byla-li již zveřejněna jiným způsobem.

(2) Bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

(4) Vysoká škola může odložit zveřejnění bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce nebo jejich části, a to po dobu trvání překážky pro zveřejnění, nejdéle však na dobu 3 let. Informace o odložení zveřejnění musí být spolu s odůvodněním zveřejněna na stejném místě, kde jsou zveřejňovány bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, již se týká odklad zveřejnění podle věty první, jeden výtisk práce k uchování ministerstvu.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předkládaná práce se zabývá problematikou zneužívání insolvenčního procesu a nástroji, kterými lze tomuto jevu zabránit. V úvodu práce popisují základní principy a pojmy úpadkového práva, účel insolvenčního řízení i jeho účinky. Jádro celé práce se potom nachází v kapitole třetí až osmé. Kapitoly jsou věnovány problematice zneužívání insolvenčního řízení. Zaměřil jsem se především na podávání zjevně bezdůvodných insolvenčních návrhů ze strany věřitelů a existující konkrétní prostředky, jejichž účelem je omezovat výskyt takových návrhů. V této kapitole jsem se také dotkl i dalších případů zneužívání již zahájeného insolvenčního řízení osobami odlišnými od dlužníka. Na závěr se pokouším popsat možné i v současné době používané nástroje, kterými lze zneužívání insolvenčního procesu zamezit. Na závěr předložené práce se pokouším shrnout nejdůležitější poznatky a principy, které by mohly vést ke zlepšení insolvenčního prostředí.

Klíčová slova:

Insolvenční řízení, zjevně bezdůvodný insolvenční návrh, oddlužení

ABSTRACT

The thesis deals with the abuse of the insolvency proceeding and tools how to defend against insolvency process. In the introduction part of the thesis are described basic principles and concepts of bankruptcy law, the purpose of the insolvency proceeding and its effect. The core of the whole thesis is in the chapter 3-8. The chapters deals with the abuse of the insolvency proceeding. I was focused mostly on the unreasonable insolvency proposals by the creditors and on the existing specific tools which can be used to limit these kinds of proposal. The chapter is also touching other cases of the abuse of the running insolvency proceeding by the entities which are not the debtor. At the end of this chapters are described the possible and currently proposed tools how to avoid the abuse of the insolvency proceeding. There is the summary of the most important principles at the end of my thesis which should lead to the improvement of the insolvency environment.

Keywords:

Insolvency proceeding, unreasonable insolvency proposal, debt relief

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Mgr. Marku Tomašíkovi, Ph.D. za odborné vedení a za velmi cenné připomínky a rady, které mi pomohly při zpracování této bakalářské práce. Za velkou podporu bych rád poděkoval i své rodině a přátelům. Dále děkuji firmě Danter Gamble, s.r.o. a Ing. Martinovi Pavelkovi za velmi kladný přístup a velikou ochotu při poskytování informací.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VÝCHODISKA	11
1.1 ÚPADEK	11
1.2 TEST PŘEDLUŽENÍ A LIKVIDITY	12
1.3 DŮVODY ZAVEDENÍ TESTU INSOLVENCE	13
1.4 KDY MÁ STATUTÁRNÍ ORGÁN POVINNOST APLIKOVAT TEST INSOLVENCE?	13
1.4.1 <i>Dividendová politika</i>	13
1.4.2 Platební neschopnost	14
1.4.3 Platební neschopnost	16
1.4.4 Předlužení.....	19
2 ÚČEL INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ.....	23
2.1 EKONOMICKÝ POHLED	23
2.2 PRÁVNÍ POHLED	26
3 ZPŮSOBY ŘEŠENÍ ÚPADKU	29
3.1 REORGANIZACE.....	30
3.2 ODDLUŽENÍ.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 ZNEUŽÍVÁNÍ INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ A OBRANA PROTI NĚMU.....	32
4.1 METODIKA A CÍL VÝZKUM.....	32
4.1.1 SWOT analýza společnosti	33
4.1.2 Používané smluvní instituty	33
4.2 NEÚČINNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ DLUŽNÍKA.....	34
5 DLUŽNICKÝ ZJEVNĚ BEZDŮVODNÝ INSOLVENČNÍ NÁVRH	40
5.1 NÁVRH NA NAŘÍZENÍ PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ.....	41
5.2 NÁSTROJE PROTI NELEGITIMNÍM INSOLVENČNÍM NÁVRHŮM	42
5.3 KOMUNIKACE S HLAVNÍMI AKTÉRY.....	42
5.4 ÚČELOVÉ STĚHOVÁNÍ PŘED ZAHÁJENÍM INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ	43
6 OMEZENÍ NĚKTERÝCH ÚČINKŮ SPOJENÝCH SE ZAHÁJENÍM INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ	44
6.1 JISTOTA K ZAJIŠTĚNÍ NÁHRADY ŠKODY	44
7 ZNEUŽITÍ INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ.....	45
7.1 OBRANA SPOLEČNOSTI A KROKY PŘI SNAZE ZNEUŽÍT INSOLVENČNÍ NÁVRHY.....	45
7.1.1 Vliv snahy zneužít insolvenční návrhy na firmu.....	45
7.2 ODMÍTNUTÍ NÁVRHU PRO ZJEVNOU BEZDŮVODNOST.....	47
7.2.1 Žaloba na ochranu dobré pověsti	47

7.2.2	Jak neztratit zákazníky?	47
7.3	NÁVRHY NA ZLEPŠENÍ A NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ	48
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
ODBORNÉ ČLÁNKY	53
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	54
SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ	55

ÚVOD

Bohužel insolvenční řízení se stalo též i dobrým nástrojem vedoucím k poškození jiných soutěžitelů v hospodářské soutěži, jak praxe ukázala, protože insolvenční zákon neposkytuje poškozeným subjektům žádné efektivní obranné prostředky. Někteří soutěžitelé zcela evidentně využívají snadno dostupné možnosti zahájení insolvenčního řízení proti subjektům, které se vůbec nenachází v úpadku ani ve špatné hospodářské situaci, nicméně v důsledku bezdůvodného insolvenčního řízení utrpí značnou újmu, ať již majetkovou či jinou.

Pohled na insolvenční řízení se v současnosti značně proměnil; konkurs již není chápán čistě jako nástroj na dlužníky a trest za úpadek, stal se společensky i ekonomicky akceptovatelnějším. Moderní úpadkové právo již nezná takové instituty, jako jsou trest smrti v případě nepoctivého oddlužení (anglické právo ještě počátkem 18. století) nebo vazbu dlužníka jako formu předběžné ochrany věřitelů (pozůstatek institutu dlužnického vězení, v československém právu ještě v 1. pol. 20. století).

Vztah společnosti k insolvenčnímu řízení a k dlužníkům byl po dlouhou dobu poměrně přesně popsán bonmotem Franka Bormana: „Kapitalismus bez insolvenčního řízení je jako křesťanství bez pekla.“¹

Dnes se jedná o zvláštní soudní řízení se zvláštním předmětem řízení – zjištění úpadku (či hrozícího úpadku) a způsob jeho řešení v závislosti na osobě dlužníka, stavu jeho závodu, povaze jeho dluhů, stanovisek věřitelů a dalších dílčích hledisek. Insolvenční řízení je zvláštním druhem občanského soudního řízení, které zahrnuje prvky jak řízení nalézacího, tak řízení vykonávacího.

Cílem mé práce by tak mělo být přinést reálný pohled na možnosti zneužití jednotlivých institutů insolvenčního práva v praxi, a to na příkladu existujícího subjektu. Zároveň pak dát takové firmě aspoň minimální doporučení, jak se těmto jevům bránit nebo předcházet.

¹ Richter, T. Insolvenční právo. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-329-4, str. 120

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHODISKA

Než přikročíme k detailnímu rozboru samotného tématu této, považuji za nezbytné, alespoň uvést do základních pojmů a institutů insolvenčního práva, které můžeme chápat nejen jako právní úpravu samotného insolvenčního řízení, ale patří sem i úprava otázek s tímto řízením souvisejících, a to jak v oblasti práva soukromého hmotného, tak ve zvláštních odvětvích práva veřejného, trestní právo nevyjímaje. Základním pramenem insolvenčního práva je zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „insolvenční zákon“ nebo „INZ“), jenž nabyl účinnosti 1. ledna 2008. Insolvenční zákon je předpisem především procesním, avšak jeho četná ustanovení mají hmotněprávní povahu (již samotná definice úpadku je hmotněprávního charakteru).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „občanský soudní řád“ nebo „OSŘ“) nebo zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále též jen „ZŘS“) se používá pouze podpůrně a v případech určitých ustanovení o výkonu rozhodnutí nebo exekuce pouze pokud je na ně odkázáno výslovně. Mezi dalšími prameny insolvenčního práva nalezneme nejen vyhlášky vydávané Ministerstvem spravedlnosti České republiky k provedení insolvenčního zákona, ale také předpisy upravující například činnost insolvenčních správců (zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů včetně vyhlášek, kterými je proveden), předpisy trestního práva (vymezení insolvenčních trestních deliktů) nebo kupříkladu zákon č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, ve znění pozdějších předpisů. Tímto pohledem na úpravu insolvenčního práva obecně uvádím základní principy a pojmy této právní oblasti, která bude nápomocna k vysvětlení a pochopení problému zneužívání insolvenčního řízení.

1.1 Úpadek

Hlavním a nejdůležitějším pojmem insolvenčního práva je úpadek. Úpadkem, bankrotem či insolvencí se nazýváme stav, při němž dlužník má závazky vůči více věřitelům a není v jeho reálných možnostech, aby je všechny splnil.

Z hospodářského (ekonomického) pohledu jde o proces, v němž hodnota aktiv klesá nebo výše závazků stoupá, případně tyto děje probíhají současně v protipólu; v určitém okamžiku

ku tohoto procesu se velikost závazků vyrovná hodnotě aktiv, respektive tuto hodnotu přesáhne.

Příčiny mohou ležet uvnitř společnosti (např. špatné nebo nesprávné obchodní nebo finanční rozhodování, ve zpronevěře majetku společnosti nebo v jiné trestné činnosti apod.). O takových příčinách se také mnohdy mluví, jako o příčinách vnitřních (endogenních), nebo vně společnosti (např. ve změnách cen na trzích, změny poptávky, změna v konkurenčním prostředí, globální změny apod.). Takovéto vnější příčiny bývají označovány jako exogenní.

Tyto příčiny, jak již bylo řečeno, mohou spolupůsobit. Určit však jednoznačně příčinu, případně poměr jednotlivých příčin úpadku, bývá zpravidla obtížné. Insolvenční právo z praktických důvodů potřebuje přesně vyjádřenou definici úpadku. Mnoho právních řádů používá k definování úpadku tzv. insolvenční testy.

1.2 Test předlužení a likvidity

V nauce se setkáváme s vymezením testu insolvence ve dvou formách² - test předlužení (neboli rozvahový test) a test likvidity (cash flow test), v němž se zjišťuje, zda je dlužník schopen plnit své závazky tak, jak se stávají splatnými, zda tedy jeho likvidní aktiva postačují k úhradě splatných závazků. Lze tedy konstatovat, že rozlišení dvou forem testu insolvence v praxi vyvěrá v aplikaci jak rozvahového testu, tak testu likvidity³.

Test předlužení, nebo také rozvahový test, poměřuje hodnotu dlužníkovy majetku oproti výši jeho závazků. Podstatou úpadku je pak stav, při kterém hodnota majetku dlužníka nepostačuje k zaplacení jeho závazků. Určení úpadkového stavu za pomoci rozvahového testu má svá úskalí. Stanovení hodnoty dlužníkových aktiv (při absenci jejich tržního ocenění) je velmi spekulativní záležitostí, což snižuje užitečnost rozvahového testu.

Naproti tomu v kapitálových strukturách některých společností s vysokým podílem dlouhodobého dluhu by mohl takto striktně aplikovaný rozvahový test vést k neodůvodněnému zahájení insolvenčního řízení.

² RICHTER, T., Insolvenční právo. Praha: ASPI, 2008. str. 124 až 125.

³ POKORNÁ, J., HOLEJŠOVSKÝ, J., LASÁK, J., PEKÁREK, M. a kolektiv. Obchodní společnosti a družstva. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 77

Místo rozvahového testu proto bývá k definování úpadku užíván test likvidity. Jeho podstatou je závěr, zda je dlužník schopen platit své závazky tak, jak se stávají splatnými, tzn., zda jeho likvidní aktiva (aktiva krátkodobě a dobře zpeněžitelná) postačují k úhradě splatných závazků. V našem právním řádu jsou užívány k definování úpadku oba testy, tj. jak test předlužení, tak test likvidity. Úpadek je definován insolvenčním zákonem a má, jak již vyplývá ze skutečnosti užívání obou výše popsaných insolvenčních testů, dvě formy, a to platební neschopnost a předlužení.

1.3 Důvody zavedení testu insolvence

Donedávna byl systém distribuce finančních prostředků korporace společníkům založen výhradně na rozvahovém testu, který primárně vycházel z jednoduché premisy, a to že v důsledku distribuce finančních prostředků korporace na společníky samotný majetek této obchodní společnosti nesmí klesnout pod výši jejích závazků. Tento předpoklad bezprostředně závisel na základním kapitálu korporace a její účetní dokumentaci, konkrétně rozvahovém testu, který pouze poměřoval hodnotu dlužníkovu majetku oproti výši jeho závazků. Aplikace rozvahového testu měla řadu odpůrců, jež mezi hlavní negativa tohoto institutu řadili skutečnost, že rozvahový test je pouze strohým záznamem finančních položek, které nevyjadřují charakter dané podnikatelské činnosti a jeho vypovídací hodnota je velmi malá, kdy v okamžiku vzniku rozvahového testu, tento je již zastaralý a konsekventně nepodává věrný obraz skutečné finanční situace korporace a vykazuje určitou statičnost.

1.4 Kdy má statutární orgán povinnost aplikovat test insolvence?

1.4.1 *Dividendová politika*

Statutární orgánu korporace má povinnost aplikovat test insolvence pouze v souvislosti s dividendovou politikou, tj. test insolvence se aplikuje v rámci rozhodování statutárního orgánu o výplatě zisku nebo jiný vlastních zdrojů – „obchodní korporace nesmí vyplatit zisk nebo jiné prostředky z jiných vlastních zdrojů, ani na ně vyplácet zálohy, pokud by tím přivedila úpadek podle jiného právního předpisu“ (§ 40 odst. 1 ZOK). Samotnému rozhodování statutárního orgánu předchází rozhodnutí nejvyššího orgánu korporace o vý-

platě podílu na zisku⁴. Podkladem pro takovéto rozhodnutí je účetní závěrka (§ 34 ZOK). Institut účetní závěrky tedy v rámci dividendové politiky nadále zůstává, je avšak doplněn testem insolvence. Při bližším zkoumání uvedených pojmů můžeme zaznamenat nejasnosti, kterou mohou být v praxi zneužity.

Prvním pojmem je výraz *přivození úpadku podle jiného právního předpisu*. Jiným právním předpisem je zde insolvenční zákon. Z pojmu přivození úpadku však může adresát zákona dojít k závěru, že ZOK nedopadá na přivození hrozícího úpadku. Vztah mezi zdravou obchodní korporací, hrozícím úpadkem a úpadkem samotným není nijak definován, což lze na jednu stranu připsat samotné podstatě věci a na druhou stranu lze zákonodárci vytýkat určitou nejasnost ustanovení. Výraz úpadek bude v praxi třeba vykládat materiálně, ne tedy jako okamžik prohlášení úpadku pravomocným rozhodnutím insolvenčního soudu. Dále, samotný INZ úpadek definuje dvěma způsoby: platební neschopnost nebo předlužení viz.níže. Ujijeme-li úpadek ve smyslu platební neschopnosti, je velmi těžké najít přímou spojitost, můžeme se domnívat, že úpadek je vykládán ve smyslu předlužení, tj. situace, kdy v důsledku rozdělení zisku bude celková hodnota závazků obchodní korporace převyšovat hodnotu jejího majetku. Takovýto postup nás však dovede opět na počátek rozvahového testu. Situaci můžeme shrnout tak, že při distribuci majetku společníkům se nejprve aplikuje test likvidity a podpůrně rozvahový test. V případě, že je rozdělení majetku z pohledu testu likvidity legální, nemusí tato distribuce splňovat rozvahový test.

1.4.2 Platební neschopnost

S testem insolvence a jeho aplikací se však nesetkáváme pouze u zdravé korporace v rámci dividendové politiky. ZOK předvídá také aplikaci testu insolvence v rámci rozhodování výkonného orgánu v tzv. šedé zóně korporace, tedy v situaci, kdy se korporace ocitá na pokraji platební neschopnosti a vyskytuje se zde riziko hrozícího úpadku. V neposlední řadě nachází test insolvence svojí relevanci také u upadnuvší společnosti, kdy je v následném insolvenčním řízení prokazována aplikace tohoto testu.

⁴ ČERNÁ, S. Ručení členů statutárních orgánů českých obchodních korporací po rekonstrukci soukromého práva (vybrané otázky), s. 47. In: Suchoža, J., Husár, J. ed. Právo – obchod – ekonomika II. Zborník vedeckých prácí. Vyd. 1. Praha: Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach v nakl.

K situaci tzv. šedé zóny – členové orgánu korporace mají povinnost v rámci výkonu své funkce sledovat a vyhodnocovat reálný objem finančních prostředků společnosti, závazků a jiných aktuálních skutečností (např. chování konkurentů na trhu) a v návaznosti na zjištěné učinit všechny potřebné a předpokladatelné kroky. Jedním z instrumentů pro monitorování finanční situace společnosti je test insolvence, který poskytuje vhodný podklad pro zjištění finanční stability korporace a případné rozhodnutí o podání insolvenčního návrhu. Uvedené lze vyčíst z ustanovení § 62 ZOK, které členům volených orgánů ukládá povinnost vědět, zda existuje riziko vzniku platební neschopnosti společnosti a s péčí řádného hospodáře učinit za účelem jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokladatelné. Uvedené se dá podřadit pod povinnost statutárního orgánu odvracet úpadek⁵.

Přezkum řádného provedení testu insolvence je nasnadě i u obchodní korporace v úpadku v rámci insolvenčního řízení. Absence řádného provádění testu insolvence statutárním orgánem v rámci výkonu své funkce může vést k rozhodnutí insolvenčního soudu o diskvalifikaci dle § 63 a násl. ZOK. V případě rozhodování o vyloučení člena statutárního orgánu korporace v úpadku se řízení zahajuje ex officio a soud vydá kladné rozhodnutí, je-li souvislost mezi úpadkem a jednáním dotčeného člena statutárního orgánu; období vyloučení je 3 roky.

A nakonec se setkáváme s testem insolvence u ručení člena statutárního orgánu při úpadku obchodní korporace, jež navazuje na obecnou úpravu OZ a v ustanovení § 68 ZOK ji doplňuje. Zákon zde výslovně konstituuje zvláštní povinnost členům statutárního orgánu usilovat o odvrácení úpadku korporace, a to nejen v rámci dividendové politiky. Lze tedy konstatovat, že členové volených orgánů jsou povinni aplikovat test insolvence soustavně; ne pouze v rámci procesu při rozhodování o distribuci majetku dle rozhodnutí nejvyššího orgánu korporace, ale i v rámci běžného výkonu své funkce. S porušením povinnosti odvracet úpadek obchodní korporace můžeme spojovat porušení povinnosti péče řádného hospodáře. Lze tedy dovozovat, že porušení povinnosti odvracet úpadek korporace je zvláštním případem porušení povinnosti péče řádného hospodáře.

⁵ Horká N., K testu insolvence v korporátním právu, na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-testu-insolvence-v-korporatnim-pravu-97285.html> , ze dne 25.3.2015

1.4.3 Platební neschopnost

Zákonné vymezení platební neschopnosti (insolvence chápána v užším slova smyslu) je zakotveno v ustanovení § 3 odst. 1 INZ. Dlužník se nachází v platební neschopnosti, jestliže má více věřitelů, jejichž peněžité pohledávky nacházející se déle, než třicet dnů po lhůtě splatnosti není schopen plnit.

Uvedený stav musí být v rámci insolvenčního řízení tzv. osvědčen, a zjištění úpadku dlužníka může být buď nesporné – na základě toho, že existenci úpadku tvrdí sám dlužník, nebo sporné – na základě tvrzení věřitele, a pak je třeba tuto skutečnost osvědčit příslušnými důkazy v rámci insolvenčního řízení.

Podmínka plurality věřitelů dlužníka nebude splněna, má-li dlužník pouze jednoho věřitele, lhostejno s kolika splatnými pohledávkami⁶. V takové situaci se ani dlužník ani jeho věřitel nemohou domáhat uspořádání svých vzájemných majetkových vztahů prostřednictvím insolvenčního řízení. Podmínka mnohosti věřitelů je naopak splněna tehdy, pokud další věřitel nabyl svoji pohledávku za dlužníkem postoupením jedné z více pohledávek věřitele dlužníka, případně rozdělením jediné pohledávky; v případě věřitelského návrhu, jen nestalo-li se tak v době šesti měsíců před podáním insolvenčního návrhu nebo po zahájení insolvenčního řízení (§ 143 odst. 2 INZ).

Význam ustanovení § 143 odst. 2 INZ spočívá v tom, že brání umělému vytváření dalšího věřitele účelovým postoupením některé z pohledávek (nebo její části) insolvenčního navrhovatele proti dlužníkovi, a tak podání nedůvodného insolvenčního návrhu. Podmínka plurality věřitelů dlužníka není zásadně splněna, dal-li (insolvenčním navrhovatelem tvrzený) věřitel v insolvenčním řízení najevo, že nechce vůči dlužníku uplatňovat rozsahem zanedbatelné příslušenství pohledávky, kterou dlužník zaplatil. Nejvyšší soud České republiky (dále též jen „Nejvyšší soud“ nebo „NS“) v usnesení ze dne 30.4.2013 č.d. KSPH 38 INS 3084/2010, KSPH 38 INS 3089/2010, 29 NSČR 19/2011-A-55 uzavřel: „...Je vyloučeno vykládat základní zásadu insolvenčního řízení obsaženou v ustanovení § 5 písm. a/ INZ tím způsobem, že řešit úpadek dlužníka je nespravedlivé jen proto, že dlužník má pouze dva věřitele, že insolvenční navrhovatel (jenž řádně doložil v insolvenčním řízení pohledávku vůči dlužníku po lhůtě splatnosti) může pohledávku uplatnit cestou nalézacího řízení

6 usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 NSČR 52/2011, ze dne 31. 1. 2012

(a následně exekučně), že by musely být v insolvenčním řízení řešeny i pohledávky, které dosud nejsou splatné a že u dlužníka - fyzické osoby by nepřicházel v úvahu jiný způsob řešení úpadku než konkurs, jenž nepovede k oddlužení. (...)

Z pohledu dlužníkovy (ne)schopnosti platit své splatné závazky pak není (ani nemůže být) rozhodné, zda jde o závazky, jež na sebe dlužník převzal přímo (např. jako dlužník ze smlouvy o úvěru) nebo k jejichž splnění je povinen jako osoba, jež svým majetkem zajišťuje pohledávky věřitele vůči jinému (osobnímu) dlužníku.

Z hlediska možnosti podrobit dlužníka neschopného splácet své závazky z titulu zajištění pohledávky věřitele vůči jinému (osobnímu) dlužníku, režimu insolvenčního zákona, není rovněž podstatné, zda jde o zajištění zřízené smluvně nebo o zajištění zákonné.“

Judikatura se zvláště vyslovuje k otázce mnohosti věřitelů v případě obchodní společnosti v likvidaci v pozici dlužníka. Dovojuje, že insolvenční procedury nelze použít v případě, že pluralitu dlužníkůvých věřitelů zakládají teprve závazky vázané svým vznikem na proces likvidace dlužníka, tzn. naplnění znaků úpadku je de facto důsledkem procesu dlužníkovy likvidace.

Za takového stavu není žádného rozumného důvodu zahajovat insolvenční řízení, ale naopak jsou dány všechny podmínky pro to, aby proces likvidace ve smyslu § 70 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů [s účinností od 1. 1. 2014 ve smyslu § 187 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“)] byl řádně dokončen a aby poté společnost výmazem z obchodního rejstříku zanikla.

K tomu zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob stanoví, že jestliže za právnickou osobu zrušenou rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci podal návrh na výmaz z veřejného rejstříku likvidátor jmenovaný soudem nebo jiným orgánem veřejné moci a je-li součástí takového návrhu prohlášení likvidátora o tom, že bezúspěšně prověřil možnost uplatnit neplatnost nebo neúčinnost právních jednání právnické osoby a že majetek této osoby nepostačuje ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení, soud provede takový zápis na základě tohoto návrhu.

Dlužníkovou neschopností plnit své závazky vůči svým vícerym věřitelům se přitom rozumí objektivní stav, ve kterém dlužník není fakticky schopen zaplatit všem svým věřitelům plnou výši jejich pohledávek; nestačí dlužníkovy neochota tyto závazky hradit (např. z

důvodu, že jejich existenci neuznává nebo pro vadnost plnění poskytnutého protistranou), přičemž není relevantní výše dlužnických závazků.

Insolvenční zákon výši jednotlivých pohledávek věřitelů dlužníka při zjišťování existence dlužníkovy úpadku nezohledňuje, může tak jít i o pohledávky zanedbatelného rozsahu. Insolvenční zákon usnadňuje osvědčení existence úpadku po skutkové stránce tím, že stanovuje vyvratitelné právní domněnky, při jejichž osvědčení (prokázání) lze usuzovat na dlužníkovu neschopnost plnit své peněžité závazky (tyto okolnosti se netýkají věřitelské plurality, ta je samostatnou okolností), a to pokud:

- a) dlužník zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo
- b) dlužník své peněžité závazky neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo
- c) není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo
- d) dlužník nesplnil povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1 INZ uloženou mu insolvenčním soudem.

Při posuzování existence dlužníkovy neschopnosti plnit své peněžité závazky dle domněnky uvedené pod písmenem a) je nezbytné při hodnocení rozsahu zastavení plateb mít na mysli, že se musí jednat o výrazný excés z jinak běžného provádění plateb dlužníkem, který zcela zřejmě značí ekonomické problémy dlužníka. Při tomto zvažování se musí vycházet ze skutečnosti, že dlužníkovy obvyklé hospodaření je hospodařením řádným, prováděným s péčí řádného hospodáře. Zastavení plateb je přitom nutné posuzovat jen ve vztahu k podstatné části dlužnických splatných peněžitých závazků; k nepeněžitým a nesplatným dluhům se nepřihlíží (totéž platí o domněnce uvedené pod písmenem c), tzn., že k nepeněžitým pohledávkám, jež nebudou uspokojeny výkonem rozhodnutí nebo exekucí se nepřihlíží.

Domněnka stanovená pod písmenem d) řeší situaci, kdy se dlužník snaží zastříť svůj skutečný ekonomický stav nesplněním povinnosti předložit soudu seznamy majetku, závazků a zaměstnanců. Pokud dlužník požadované seznamy insolvenčnímu soudu nepředloží, není v očích soudu schopen řádně plnit své splatné závazky a je na dlužníku, aby doložil, že své závazky schopen plnit je. Na dlužníka tak přechází důkazní břemeno. Nevyvrátí-li dlužník v průběhu řízení o insolvenčním návrhu věřitele některou z uvedených domněnek, je tím ve smyslu § 3 odst. 1 písm. c) INZ osvědčena dlužníkovy neschopnost platit své splatné

závazky, nikoli však existence „více věřitelů“ dlužníka ve smyslu § 3 odst. 1 písm. a) INZ ani existence peněžitých závazků těchto věřitelů po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti ve smyslu § 3 odst. 1 písm. b) INZ. Dlužník vyvrátí domněnku své platební neschopnosti ve smyslu § 3 odst. 2 INZ, jakmile v insolvenčním řízení osvědčí nebo prokáže schopnost uhradit všechny splatné závazky těch věřitelů, jež má insolvenční soud pro účely rozhodnutí o věřitelském insolvenčním návrhu za osvědčené.

Při zkoumání schopnosti dlužníka hradit pohledávky věřitelů osvědčené při rozhodování o úpadku dlužníka není podstatné, zda věřitelé mohou ohledně těchto pohledávek ihned přistoupit k výkonu rozhodnutí či exekuci (zda již mají exekuční titul), ale to, zda by je mohli bez obtíží vymoci z dlužníkovy majetku výkonem rozhodnutí (exekucí), kdyby exekuční titul měli.

Není-li dlužník schopen využít pohledávky, které má za svými dlužníky, k úhradě svých závazků, nepřihlíží se při úvaze o tom, zda dlužník je ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 a 2 INZ v úpadku ve formě platební neschopnosti, ani k výši těchto pohledávek. Takto formulovaný závěr má zcela zjevně obecnou platnost i ve vazbě na jakýkoli majetek dlužníka, jenž by měl či mohl být použit k uhrazení pohledávek dlužníkových věřitelů. Rozhodnutí o úpadku pro platební neschopnost může dlužník jednající v dobré víře odvrátit, osvědčí-li, že jeho platební neschopnost vznikla v důsledku protiprávního jednání třetí osoby, a že se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že ji odvrátí v době do tří měsíců po splatnosti jeho peněžitých závazků (§ 143 odst. 3 INZ).

1.4.4 Předlužení

Druhou formou úpadku, kterou insolvenční zákon vedle insolvence upravuje v ustanovení § 3 odst. 3 je předlužení. To může nastat jen u dlužníka, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem; na rozdíl od platební neschopnosti, která je formou úpadku obecnou a může se tak týkat jakéhokoli dlužníka, tedy též fyzických osob nepodnikatelů. Za podnikatele je považován ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku (§ 420 OZ).

Předlužením dlužníka se rozumí stav, kdy má dlužník více věřitelů (v tomto bodě není od platební neschopnosti rozdíl, existence mnohosti věřitelů je absolutním požadavkem k prokázání úpadkového stavu dlužníka) a zároveň souhrn jeho závazků (splatných i nesplat-

ných) převyšuje hodnotu jeho majetku. Otázka, zda je definice předlužení nastavena správně, patří spíše ekonomům, každopádně její striktní aplikace v současné podobě může vést ke zjištění úpadku u obchodní korporace, která se sice v úpadku nenachází, ale má například dlouhodobé nesplacené závazky.

Údaje, ze kterých lze posoudit předlužení obchodní korporace, nelze zjistit pouze z účetnictví. Je žádoucí odborné zkoumání stavu majetku a závazků s potřebou přecenění. Česká úprava účetnictví není totiž schopna dostatečně reflektovat ekonomickou realitu. Majetek je definován v § 495 OZ tak, že majetek je souhrn všeho, co osobě patří. Při stanovení hodnoty dlužníkovu majetku se přihlíží také k další správě majetku dlužníka, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo provozu podniku pokračovat. Insolvenční soud při zjišťování eventuálního úpadku dlužníka pro předlužení zahrne do jeho majetku i očekávaný výnos.

Očekávaným výnosem se chápou hodnoty, které lze reálně očekávat, tzn., že budou získány v dohledné době a naděje na jejich získání je reálná, nikoliv pouze spekulativní. Tím se zabrání, aby byl za předlužení považován stav, který je pouze přechodný. Z uvedených definic vyplývá, že první „obecná“ forma úpadku je pro věřitele identifikovatelná, jelikož dlužník přestane hradit své závazky. Proto se o této formě úpadku hovoří také jako o zjevném úpadku. Naproti tomu druhou formu úpadku nemohou věřitelé poznat, respektive podmínkou pro závěr o předlužení dlužníka je aktuální a úplná znalost jeho ekonomického stavu.

Taková znalost většinou přesahuje možnosti věřitelů, kteří jsou zatíženi negativní informační asymetrií. Insolvenční soud by se neměl spokojit s návrhem, který podal věřitel jen na základě veřejně dostupných zdrojů. Z řečených důvodů se tato forma úpadku označuje za úpadek skrytý. Z právě řečeného je zřejmé, že věřitel dlužníka bude insolvenční návrh podávat v převážné většině případů pro dlužníkovu platební neschopnost.

Hrozící úpadek

Insolvenční zákon zná také pojem hrozícího úpadku. Zakotvením tohoto institutu dává zákonodárce dlužníkovi možnost řešit jeho majetkovou situaci v režimu insolvenčního řízení, aniž by dlužníkův aktuální ekonomický stav naplňoval znaky úpadku, a to, pokud lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.

Existence vícerych věřitelů dlužníka je předpokladem i pro naplnění stavu hrozícího úpadku. Aktivně legitimován k podání insolvenčního návrhu pro hrozící úpadek je pouze dlužník, neboť jen on má dostatek informací o vlastní ekonomické situaci a měl by tak být schopen rozeznat, kdy se jeho majetková situace rozvinula do stadia, kdy je již třeba řešit pohledávky jeho věřitelů kolektivním způsobem.

Zavedení tohoto institutu má vést ke včasnému a urychlenému řešení insolvenčních jevů a umožnit dlužníku zahájit insolvenční proceduru dříve, než nepříznivý vývoj jeho majetkové situace dospěje do stavu skutečného úpadku. Názorným příkladem, kdy tohoto institutu může být použito, je situace vzniklého „dominového efektu“, kdy v důsledku úpadku odběratele mohou i jeho dodavatelé očekávat problémy s vlastním hospodařením, jež mohou řešit pod ochranou insolvenčního soudu.

Zda dlužníku hrozí úpadek, bude nezbytné posuzovat na základě rigorózního poměrování pravděpodobné výše dlužníkových závazků, jež se v budoucnosti stanou splatnými, oproti předpokládaným peněžním příjmům dlužníka.

Insolvenční řízení

Když už tedy máme vysvětlen pojem úpadku, nabízí se otázka, proč je tak důležité řešit úpadkový stav ve zvláštním režimu. Již krátké ohlédnutí do historie nám ukazuje, že podrobení osoby nacházející se v úpadku speciálnímu režimu není výdobytkem moderní doby, a že tedy na této praxi „asi něco bude“. Zárodky řešení insolvence (a to včetně prvků oddlužení) můžeme nalézt v Chamurappiho kodexu či v Tóře již v 18., respektive 13. st. př. n. l. (v Izraeli byl obecně dodržován, tzv. svobodný rok, kdy bylo dlužníkům /s výjimkou cizinců umožněno zbavit se všech dluhů).

Římské právo znalo pojem concursus creditorum čili souběh věřitelů⁷; pokud takový stav nastal, řešilo ho římské právo osobní exekucí včetně otroctví pro dluhy, od níž postupně přešlo k exekuci reální směřující na majetek dlužníka – v případě potřeby na veškerý jeho majetek. Za republiky prétor umožnil věřitelům ujmout se veškerého dlužníkovy majetku prostřednictvím missio in bona, po kterém následovalo venditio bonorum, čili prodej dlužníkovy majetku, jenž se realizoval veřejnou dražbou. Důvodem k takovému postupu byla

⁷ <https://www.epravo.cz/top/clanky/obecne-ke-konkursu-a-vyrovnani-zakladni-principy-a-instituty-15444.html> ze dne 26.11.201

žádost věřitelů proti již odsouzenému (*iudicatus*) nebo nehájenému (*indefensus*) dlužníkovvi, který neplatil své dluhy. Za pozdního císařství (Justinián) se postup změnil; zpeněžení majetku dlužníka se realizovalo po částech (*distractio bonorum*), a výtěžek tohoto prodeje se dělil mezi věřitele dle poměru jejich pohledávek – tedy dle zásady jejich poměrného uspokojení.

2 ÚČEL INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ

K základním cílům efektivního insolvenčního řízení patří chránit hodnotu majetkové podstaty před znehodnocením v důsledku jednání jednotlivých účastníků řízení. Stranami, před nimiž potřebuje majetková podstata největší ochranu, jsou dlužník a jeho věřitelé. Ústavní soud znovu připomíná jeden z hlavních cílů zákona o konkursu a vyrovnání, jenž spočívá v ochraně práv věřitelů dlužníka, jenž se ocitne v úpadku.

2.1 Ekonomický pohled

Insolvenční právo plní důležité funkce jak z pohledu mikroekonomického, tak z pohledu makroekonomického. Z pohledu ekonomiky jako celku není insolvenční řízení ničím jiným než platformou pro exit hospodářsky neúspěšných subjektů z trhu. Úlohou insolvenčního řízení je zvyšovat efektivnost tohoto exitu tak, aby se aktiva využívané ekonomicky neúspěšnými subjekty přesunuly za co nejnižších transakčních nákladů subjektům, jež budou s to využívat je efektivněji. Exit nefunkčních subjektů však může probíhat a většinou i probíhá jinými formami než prostřednictvím insolvenčního řízení, neboť insolvenční řízení zde není kvůli řešení důsledku podnikatelského neúspěchu (avšak ani kvůli existenci dluhu). Mezi podnikatelským neúspěchem a problémy, jež má za úkol řešit insolvenční právo je rozdíl. Obchodní společnost může podnikatelsky neuspět – v tom smyslu, že její majetek by měl být raději použit k jinému účelu – bez ohledu na to, zda na její majetek mají nároky tisíce věřitelů a společníků nebo jedna osoba. Problémy podnikatelského neúspěchu nejsou samy o sobě předmětem insolvenčního práva.

Předmětem insolvenčního práva jsou situace, v nichž existuje mnohost věřitelů a potenciální problém společně užívaného zdroje.

Avšak jakmile mezi věřitele pronikne informace, že dlužník nebude pravděpodobně schopen hradit všechny své závazky vůči svým věřitelům (nehledě na pravdivost této informace), má každý věřitel motivaci postupovat co nejrychleji a nejbezohledněji za účelem uspokojení své pohledávky, bez ohledu na skutečnost, že většího uspokojení všech věřitelů by bylo dosaženo společným postupem. Přesto, že pro věřitele jako celek může být výhodnější postupovat společně, ti věřitelé, kteří se dostanou k majetku dlužníka nekooperativním postupem nejdříve, mohou získat větší individuální užitek, než kdyby zvolili společný postup s ostatními věřiteli.

Při tomto „závodu o uchvácení dlužníkovu majetku“ může nekoordinovaným postupem věřitelů dojít k podstatným celospolečenským ztrátám. Pokud například exekuuující věřitel odejme společnosti část majetku klíčovou pro zachování provozu podniku (například klíčovou část řídicího nebo výrobního systému či důležitý předmět průmyslového vlastnictví), může hodnota zbývajících majetku společnosti zkolabovat.

K potlačení tohoto problému právě slouží insolvenční řízení, jehož účelem je zabránit ztrátám na hodnotě dlužníkovu majetku jako celku, jež by způsobili věřitelé při co nejrychlejším a nejbezohlednějším individuálním vymáhání svých pohledávek. Institut, který k tomuto cíli insolvenční řízení využívá, je zákonné nebo také automatické moratorium (zakotvené v § 109 INZ), které insolvenční právo uvaluje na uspokojování pohledávek věřitelů standardním postupem, tj. cestou nalézacího řízení a individuálního výkonu rozhodnutí.

Mimo insolvenční systém individuálního uspokojení pohledávek na principu „kdo dřív přijde, ten dřív mele“ je v insolvenci nahrazen systémem uspokojení kolektivního, poměrného, přičemž tento kolektivní systém musí být povinný; nadále věřitelé mohou své pohledávky za dlužníkem uspokojovat pouze a jedině v rámci kolektivního procesu uspokojování pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení. Insolvenční právo tak odnímá věřitelům individuální procesní nástroje uspokojení z dlužníkovu majetku a nahrazuje je procesem kolektivním; současně se princip priority mění na princip poměrného uspokojení věřitelů.

Výše popsaný problém společně užívaného zdroje je také objasněním, proč insolvenční řízení řeší pouze dlužníkovu všeobecné porušení jeho závazků, nikoli porušení závazku vůči jedinému věřiteli, přičemž problém destruktivního „závodu“ věřitelů o aktiva dlužníka, odůvodňující zákonný požadavek mnohosti věřitelů, může vzniknout jen mezi věřiteli, jejichž pohledávky jsou splatné.

Když bylo zabráněno destrukci majetku dlužníka, je nadále předmětem insolvenčního řízení řešení dvou otázek, a to, jak naložit s aktivy dlužníka (alokační rozhodnutí) a kdo dostane jakou část výtěžku z nich (distributivní rozhodnutí).

Na první otázku existují čtyři různé odpovědi, závisící na tom, kdo má rozhodovací pravomoc:

1. prodej majetku dlužníka po částech
2. prodej majetku v celku
3. ponechání majetku v rukou dlužníka

4. kombinace předcházejících variant

Distribuční rozhodnutí, jako odpověď na otázku ohledně výše uspokojení, pátrá po tom, podle jakého alternativního klíče mají být jednotliví věřitelé nároků v kolektivním řízení uspokojeni, není-li možné uspokojit všechny jejich nároky v plné výši.

Ve společnosti, která má pouze jediného investora (jednoho společníka a žádné věřitele) není odpověď na první otázku nijak ovlivněna otázkou druhou, tzn., že jediný investor neustále zvažuje, zda je pro něj ekonomicky nejvýhodnější nadále provozovat podnik, prodat majetek společnosti po částech nebo jako celek apod. Jediný investor nese veškeré náklady stejně, jako sklízí všechny výnosy svého alokačního rozhodnutí.

Ve společnosti, kde mají různé subjekty nesourodé nároky, však takový výsledek není zaručen. Nositelé nároků, kteří se mezi sebou podstatně odlišují (např. věřitelé, zajištění věřitelé, akcionáři) mají motivaci jednat při správě majetku dlužníka takovým způsobem, který vychýlí distributivní rozhodnutí jejich směrem, a to i kdyby v důsledku tohoto jednání bylo s majetkem dlužníka jako celkem naloženo způsobem, který by při správě jediným investorem nenastal, neboť se nejeví ekonomicky nejvýhodnějším.

Je zřejmé, že třetí možnost alokačního rozhodnutí budou preferovat společníci dlužníka, zatímco první či druhá možnost bude jednoznačně volbou zajištěných věřitelů. Racionálně jednající obecný (nezajištěný) věřitel dlužníka bude velmi pravděpodobně zcela pasivní, nepředstavuje-li výše jeho pohledávky významný podíl na celkovém počtu hlasovacích práv (tzv. problém racionální apatie). Hrozí, že většinový nositel rozhodovacích pravomocí zneužije svou rozhodovací pravomoc k čerpání privátních požitků z kontroly, spíše než k prosazování obecného prospěchu všech investorů. Proto obecní (nezajištění) věřitelé se budou spíše klanět k možnosti reorganizace, která sice skýtá jistá rizika, ale v případě úspěchu lze očekávat vysoký zisk.

Popsané lze shrnout tak, že druhým účelem insolvenčního řízení (vedle ochrany majetku dlužníka před věřiteli) je navodit stav, v němž bez ohledu na nesourodost nároků na majetek dlužníka, bude s aktivy dlužníka naloženo co nejefektivněji, tzn. pokud možno stejně efektivním způsobem, jakým by s nimi naložil homogenní vlastník – jediný investor.

2.2 Právní pohled

Účel insolvenčního řízení vymezuje insolvenční zákon v ustanovení § 1, které určuje, že předmětem insolvenčního zákona je:

- a) řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů
- b) oddlužení dlužníka.

Zákonodárce vyčlenil pojem „oddlužení“ do samostatného odkazu. Insolvenční soudy vyšších stupňů již v rámci své rozhodovací činnosti konstatovaly, že z dalších ustanovení zákona je zřejmé, že se tak stalo pouze nedopatřením, neboť například již v § 4 INZ je oddlužení definováno jako jeden ze způsobů řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka.⁴³ Z důvodové zprávy k insolvenčnímu zákonu naopak vyplývá, že záměrem zákonodárce bylo vyčlenit oddlužení do samostatného odkazu, nikoli jako jednoho ze způsobů řešení úpadku, nýbrž jako možnost, při splnění zákonných předpokladů formulovaných ve zvláštní části insolvenčního zákona upravující způsoby řešení dlužníkového úpadku, oddlužit dlužníka od závazků, které nebyly plně uspokojeny v průběhu insolvenčního řízení.

Insolvenční řízení lze v zásadě rozdělit do dvou základních fází – účelem první je rozhodnout o tom, zda se dlužník nachází v úpadku (hrozícím úpadku) – na základě insolvenčního návrhu soud vydá rozhodnutí o úpadku (hrozícím úpadku) dlužníka. Účelem druhé, která následuje pouze v případě zjištění úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka, je nalezení a přijetí odpovídajícího způsobu řešení úpadku dlužníka, tak aby došlo k optimálnímu řešení majetkových vztahů dlužníka k jeho věřitelům.

V průběhu insolvenčního řízení by mělo dojít k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. V této souvislosti je třeba pojem „poměrné“ uspokojení vykládat jako rovné, nikoli jako částečné. Princip zásadně poměrného uspokojení je v právní úpravě prolomen zavedením různých kategorií věřitelů či pohledávek, tudíž zásadu poměrného uspokojení věřitelů je třeba chápat tak, že věřitelé, kteří mají v insolvenčním řízení stejné postavení, musí být uspokojeni v rámci zvoleného způsobu řešení úpadku stejnou měrou.

Důraz na co nejvyšší a zásadně poměrné uspokojení dlužníkových věřitelů je podtržen zvýrazněním principu společného zájmu věřitelů, jemuž je nutno podřídít činnost všech subjektů insolvenčního řízení, jakož i osob na řízení zúčastněných. Jeho legální definice je podána v § 2 písm. j) INZ, podle kterého je společným zájmem věřitelů zájem nadřazený jejich jednotlivým zájmům, je-li jeho cílem, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro ně spravedlivý a výnosnější než ostatní způsoby řešení úpadku; tím není dotčeno zákonem zaručené zvláštní postavení některých věřitelů. Každý věřitel uplatňuje v insolvenčním řízení svou pohledávku vůči dlužníku a má tak svůj vlastní individuální zájem na jejím uspokojení. S ohledem na existenci úpadku dlužníka, který není schopen všechny své věřitele plně uspokojit, nelze individuální zájem každého věřitele prosadit, a uplatnění zájmů jen některých věřitelů dlužníka by bylo vůči ostatním věřitelům nespravedlivé.

S ohledem na různé kategorie věřitelů a jejich pohledávek se snaží insolvenční zákon v rámci insolvenčního řízení umožnit, aby pokud možno všichni věřitelé dlužníka mohli být uspokojeni alespoň v části svých pohledávek – poměrně – a to v závislosti na povaze těchto pohledávek (některé přednostně, úplně a rychle, jiné jen z části a podle možností i postupně, jiné i vůbec ne). Pro mnohdy komplikované situace, kdy v řízení vystupují různí věřitelé s různými kategoriemi pohledávek, kteří se mohou v řízení spojovat a mohou zastávat společná stanoviska, která mohou být v rozporu se zájmy jiných skupin či kategorií věřitelů, tak musí insolvenční zákon těmto individuálním či skupinovým hodnotám nadřadit určitý univerzální korektiv.

Takovým všeobecným základním principem je pak právě společný zájem všech věřitelů, který je vyjádřen tím, že všichni věřitelé jako celek mají usilovat o to, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro ně všechny spravedlivý a výnosnější než jiné zvažované způsoby řešení úpadku – tím se má na mysli především snaha o podporu sanačních způsobů řešení úpadku, ale také např. snaha o co nejvýnosnější způsob zpeněžení majetkové podstaty v konkursu či způsob oddlužení. Uvedená všeobecná korekce přitom nemůže být absolutní – zákon určité kategorie věřitelů preferuje a jejich vlastní zájem je od společného zájmu věřitelů oddělen. Řečené platí především pro zajištěné věřitele a projevuje se to zejména jejich odděleným uspokojením a do určité míry samostatným procesním postavením. Insolvenční zákon tak sice hovoří o společném zájmu všech věřitelů, ale zároveň v rámci takto vyjádřené rovnosti všech věřitelů uznává, že ne všichni věřitelé jsou si rovni.

Z insolvenčního zákona plyne, že věřitelské orgány, soud i insolvenční správce musejí hledat společný zájem věřitelů i tehdy, když jednotlivé skupiny věřitelů nemají stejný zájem, ale mají naopak zájmy rozdílné.

V praxi taková situace nastane typicky v případě provozu podniku v insolvenčním řízení, kdy v zájmu nezajištěných věřitelů je co nejdéle provozovat dlužníkův podnik v konkursu, případně dosáhnout povolení reorganizace, zatímco v zájmu zajištěných věřitelů je co nejrychlejší zpeněžení zajištěných aktiv, což zpravidla znamená konkurs s rychlým ukončením provozu podniku dlužníka. Nalezení společného zájmu věřitelů tak může být v některých složitějších případech velmi obtížné.

K otázce účelu insolvenčního řízení se hojně vyjadřuje také judikatura. Vrchní soud v Praze dovozuje, že „...insolvenční řízení může mít smysl jedině za předpokladu, že v majetkové podstatě existuje majetek, z něhož by mohly být – v závislosti na způsobu řešení úpadku dlužníka – alespoň částečně uspokojeny pohledávky věřitelů. Není-li tu takového majetku, nemá insolvenční řízení smyslu.“

3 ZPŮSOBY ŘEŠENÍ ÚPADKU

V případě zjištění dlužníkového úpadku se insolvenční proces dostává do své další fáze, jejímž účelem je řešení nastalého úpadkového stavu, a to jedním ze způsobů, které insolvenční zákon nabízí. Jako tradiční formu řešení úpadku insolvenční zákon zná konkurs, který patří k likvidačním způsobům řešení úpadku – takové řešení úpadku zásadně vede k ukončení podnikatelské či jiné ekonomické činnosti dlužníka. Jeho podstatou je zpeněžení veškerého majetku dlužníka a z výnosu tohoto zpeněžení zásadně poměrné uspokojení pohledávek věřitelů.

Kromě konkursu mají likvidační povahu i zvláštní způsoby řešení úpadku, dopadající jen na zákonem určené subjekty, a to na v zákoně vyjmenované finanční instituce. Zvláštní právní úprava úpadku finančních institucí byla do insolvenčního zákona inkorporována na základě realizace povinnosti transponovat do vnitrostátního právního předpisu ustanovení evropské legislativy, která je pro účely úpadku bank, spořitelních a úvěrních družstev, institucí elektronických peněz a osob oprávněných vydávat elektronické peníze obsažena především ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2001/24/ES ze dne 4. dubna 2001, o reorganizaci a likvidaci úvěrových institucí. Rozdílný přístup k řešení úpadkových stavů takových subjektů je zapříčiněn specifickým předmětem jejich činnosti spočívající v nakládání s peněžními prostředky a peněžními deriváty. Vedle likvidačních způsobů zná insolvenční zákon jiné způsoby řešení úpadku dlužníků, a to jak podnikatelů, tak nepodnikatelů, u kterých lze i přes zjištěný stav úpadku uvažovat o pokračování jejich podnikatelské či jiné hospodářské činnosti, přičemž vedle primárního účelu poměrného uspokojení věřitelů přistupuje i účel sekundární – sanace dlužníkového závodu či osoby (umožnění dalšího podnikání ve změněné podobě či umožnění důstojného života za pouze přechodně zhoršených podmínek). Tento druhotný cíl sanačních způsobů řešení úpadku, jimiž jsou reorganizace primárně u právnických osob a oddlužení u osob fyzických, zároveň podporuje cíl prvotní, protože doprovodným efektem sanace je osvobození dlužníka od značné části jeho dluhů, což je v zájmu nejen dlužníka samotného, ale konečně i jeho věřitelů, kterým je sice znemožněna určitá míra uspokojení jejich pohledávek, ale při současném vědomí, že zbývající část dluhů, které dlužník v rámci sanačního řešení svého úpadku uhradí, významně převyšuje očekávatelnou míru uspokojení z likvidační varianty – konkursu.

Sanační způsoby jakožto zvláštní způsoby řešení úpadku mají ve vztahu ke konkursu preferenční charakter, neboť vedou nejen k uspokojení dlužnickových věřitelů, ale též k ekonomické záchraně dlužníka.

3.1 Reorganizace

Reorganizace není ani tak způsobem řešení úpadku jako spíše způsobem, jak se na způsobu řešení úpadku dohodnout. Návrh na povolení reorganizace je tzv. pozvánkou k jednacímu stolu.

Reorganizace je způsobem řešení dlužnickova úpadku, při kterém dlužník může i nadále vyvíjet podnikatelskou činnost, avšak pouze v mezích tzv. Reorganizačního plánu, který sleduje především ozdravení provozu dlužnickova podniku a uspořádání vzájemných vztahů mezi dlužníkem a jeho věřiteli. Z uvedeného vyplývá, že reorganizace je určena pouze pro dlužníky, které lze zahrnout do kategorie podnikatelů (s výjimkami uvedenými v insolvenčním zákoně).

3.2 Oddlužení

Oddlužení je určeno zejména (avšak nikoli výlučně) pro nepodnikatelské subjekty. Oddlužení může být provedeno buď splátkovým kalendářem, v jehož rámci je dlužník povinen uspokojit v průběhu pěti let minimálně 30 % hodnoty svých závazků, nebo prodejem majtkové podstaty (při tomto způsobu oddlužení rovněž platí zákonem stanovené minimum uspokojení dlužnickových závazků). Při řešení úpadku oddlužením není do důsledku respektována priorita maximálního uspokojení věřitelů. Důraz je kladen zejména na opětovné zapojení fyzické osoby do ekonomického života. Institut oddlužení je založen na úvaze, že dlouhodobé vyřazení fyzické osoby z běžných ekonomicko-sociálních vazeb v důsledku jejich dluhů (ztráta zájmu pracovat v důsledku permanentního zatížení exekucí) není žádoucí ani pro stát, ani pro věřitele dlužníka. Touto formou řešení úpadku se vzhledem k tématu nebudeme dále zabývat.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZNEUŽÍVÁNÍ INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ A OBRANA PROTI NĚMU

Pro praktickou část své práce jsem si vybral jako sledovaný ekonomický subjekt společnost Danter Gamble s.r.o. (v textu dále často pouze jako „společnost“). Tímto chci ještě jednou poděkovat spolumajitelům společnosti a statutárnímu zástupci za cenné informace a praktický pohled na uvedenou problematiku. V níže uvedených podkapitolách jsem se zaměřil na tzv. „problémové“ instituty úpadkového práva, které mohou být zneužívány v ekonomickém, konkurenčním prostředí. K zneužití nemusí docházet pouze v rámci konkurenčního boje jednotlivých soutěžitelů (tyto situace můžeme nazývat jako tzv. „vnější tlak“ na ekonomický subjekt), nýbrž i uvnitř společnosti, typicky mezi společníky nebo ve vztahu zaměstnanec – obchodní korporace (tyto situace lze nazvat jako jakýsi „vnitřní tlak“ na korporaci).

4.1 Metodika a cíl výzkum

Cílem výzkumu bylo zjistit, jestli je společnost Danter Gamble s.r.o. potenciálně ohrožitelná zneužitím některých institutů úpadku. Jak tuto možnost ohrožení vnímá a navrhnout případné preventivní opatření tak, aby v uvedených případech nedošlo k větším ekonomickým ztrátám.

Základní metodou průzkumu bylo místní šetření u společnosti zaměřené na rozbor používané smluvní dokumentace a rozhovor s odpovědnými osobami.

Provedl jsem SWOT analýzu společnosti, průzkum a zhodnocení smluv a také vytipování jednotlivých institutů úpadkového práva, které mohou být zneužity proti obchodní korporaci. Tyto jsem konfrontoval se skutečností, tak, jak je sledovaný může ovlivnit nebo bránit se proti nim. To vše především podle existujících smluvních vztahů, tedy prostudováním a rozbořením uzavřených smluv.

Po zhodnocení a vytipování tzv. nebezpečných míst bude provedeno doporučení statutárním orgánům a společníkům.

4.1.1 SWOT analýza společnosti

Nejen pro pochopení fungování společnosti, její postavení na trhu, ale i pro pochopení a vyhodnocení používaných smluvních institutů bylo nutné provést SWOT analýzu společnosti jako takové.

SILNÉ STRÁNKY:

- Dobře vnímané jméno mezi dodavateli
- Stabilní personál a vedení společnosti
- Dlouhodobé vztahy s obchodními partnery

SLABÉ STRÁNKY:

- Kapitálová vybavenost
- Dlouhodobost některých smluv
- Ne úplně jednoznačně rozdělené kompetence při vyjednávání a uzavírání smluv
- Vlastnická struktura

PŘÍLEŽITOSTI:

- Rozsáhlé změny mezi konkurencí vlivem regulace prostředí
- Situace na trhu s nebytovými prostory
- Možnost smluvně realizovat slevy a zpětné bonusy na základě velikosti u dodavatelů

OHROŽENÍ:

- Legislativa a regulace trhu
- Zavedení EET a protikuřácký zákon
- Vztahy mezi společníky
- Situace na trhu práce

4.1.2 Používané smluvní instituty

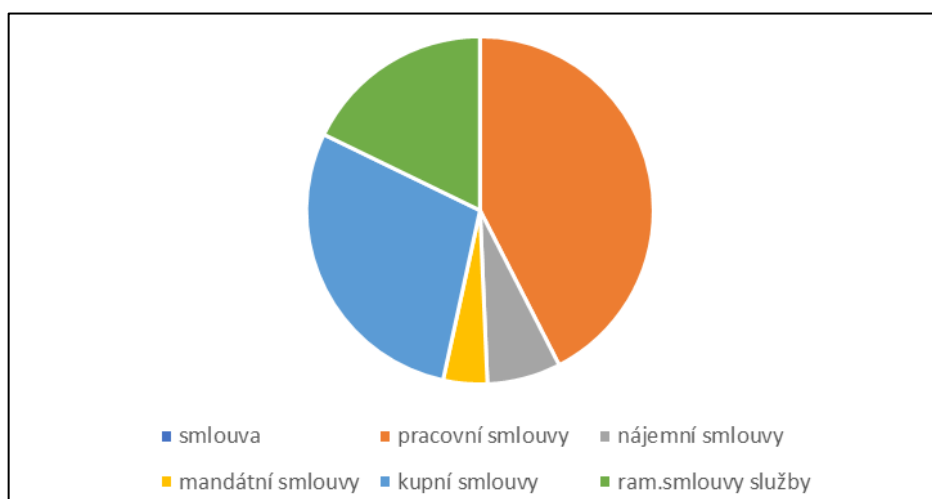
Společnost působí v oblasti gastronomie, na území Moravskoslezského kraje provozuje na dvě desítky restauračních zařízení. Od restaurací, přes pivnice až po malé bary s hernami. Celé odvětví je nejen vysoce konkurenční, ale také v současné době nejednomu regulator-

nímu zásahu ze strany zákonodárce (nap. Zavádění elektronické evidence tržeb na konci minulého roku).

Mezi smluvními vztahy společnosti jsou (v různých modifikacích) používány tyto typy smluv:

- Smlouva o pracovním poměru / dohoda o provedení práce
- Kupní smlouvy a smlouvy o dílo
- Smlouva o nájmu / podnájmu nebytových prostor
- Smlouva mandátní
- Rámcová smlouva o dodávce služeb⁸

Pro stanovení poměru zastoupení jednotlivých typů smluv bylo zvoleno období roku 2015. V tomto roce společnost uzavřela celkem 73 smluv, a to ze všech výše uvedených kategorií.

Obrázek 1 Struktura smluv společnosti za rok 2015

4.2 Neúčinnost právních úkonů dlužníka

Insolvenční zákon na mnoha místech používá koncepci neúčinnosti úkonů provedených dlužníkem, které se nějakým způsobem protíví zásadám a pravidlům insolvenčního řízení. Kromě úkonů, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení bez souhlasu insolvenčního soudu (§ 111

⁸ zde zvoleno jednotné označení pro smluvní vztahy pro dodávku energií, telekomunikačních služeb a ostatních služeb typu pravidelný svoz odpadu, úklidové práce apod.

odst. 3 INZ), označuje insolvenční zákon v ustanovení § 246 odst. 2 jako neúčinné takové úkony dlužníka, jimiž nakládá s majetkovou podstatou po přechodu dispozičního oprávnění na insolvenčního správce v důsledku prohlášení konkursu. Oproti neúčinnosti právních úkonů obsažené v § 111 odst. 3 INZ nastává neúčinnost úkonů dlužníka dle § 246 odst. 2 INZ přímo ze zákona; insolvenční zákon výslovně proklamuje, že se v daném případě nepoužije § 235 odst. 2 IZ (tj. že se neúčinnosti nemusí insolvenční správce dovolávat odpůřčí žalobou). Ponecháme-li stranou právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, v rozporu s výše uvedenými ustanoveními § 111 (v tomto případě, je však nezbytné se neúčinnosti dovolat postupem dle § 235 odst. 2 IZ) a § 246 odst. 2 INZ, lze podle ustanovení § 235 až 243 IZ odporovat těm právním úkonům dlužníka, jež jsou taxativně vypočteny v ustanoveních § 240 až 242 IZ. Ustanovení § 235 odst. 1 INZ označuje neúčinnými právními úkony takové úkony dlužníka, jimiž zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovu opomenutí. Z ustanovení § 240 až 242 IZ se pak podává, že právě jejich prostřednictvím se dává (pro insolvenční účely) obsah pojmu zkracující právní úkon dlužníka a zvýhodňující právní úkon dlužníka⁹.

Z pohledu společnosti a jejich smluv jsem zjistil, že i když je tento institut INZ přímo ze zákona, pouze v jedné smlouvě bylo na toto pamatováno a smluvní strany se skutečnosti případné neúčinnosti informovali. Jednalo se o kupní smlouvu na dodávkový automobil. Kupující zároveň požadoval smluvní prohlášení, že společnost (zde jako prodávající) není v úpadku ani v platební neschopnosti.

Věřitelský šikanózní insolvenční návrh

Jak je v důvodové zprávě k novele (Zákonem č. 334/2012 Sb.) zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákonodárce v daném případě reagoval na zvyšující se tendence zneužívání transparentnosti insolvenčního rejstříku a rozsáhlých účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, kdy insolvenční navrhovatelé podáním insolvenčního návrhu nesledují řešení úpadku dlužníka. Pro takový insolvenční návrh se mezi laickou, a vlastně i odbornou veřejností vžil přívlastek „šikanózní“.

⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.2.2014 sp. zn. 29 Cdo 677/2011

Šikanózní insolvenční návrh může být vymezen jako „insolvenční návrh, jehož podstatou není řešení úpadku (nebo hrozícího úpadku) dlužníka, nýbrž způsobení škody dlužníkovi (rozpor s účelem zákona)“¹⁰, neboť dle Nejvyššího soudu dochází k šikanóznímu výkonu (hmotného) práva, jestliže zákonem založené právo je uplatňováno z jiných důvodů, než je dosažení hospodářských cílů či uspokojení jiných potřeb, a hlavní nebo alespoň převažující motivací tohoto návrhu je poškodit či znevýhodnit povinnou osobu.¹¹ Obdobně pak Lavický vymezuje tzv. procesní šikanu, tedy zneužití norem procesního práva, jako jednání, kdy přímým úmyslem procesní strany je způsobit protistraně škodu.¹²

Naproti tomu zjevně bezdůvodný návrh je dle demonstrativního výčtu uvedeného v ustanovení § 128a odst. 2 INZ insolvenční návrh, jestliže:

- 1) insolvenční navrhovatel dokládá oprávnění jej podat pohledávkou, ke které se pro účely rozhodnutí o úpadku nepřihlíží,
- 2) jde o insolvenční návrh podaný opětovně a insolvenční navrhovatel při jeho podání nedoloží, že splnil povinnosti uložené mu případně předchozím rozhodnutím o insolvenčním návrhu, nebo
- 3) jeho podáním insolvenční navrhovatel zjevně sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka.

Insolvenční zákon tedy obsahuje neohraňovaný seznam, kdy lze uvažovat o zjevné bezdůvodnosti insolvenčního návrhu. První z nastolených případů, které zákonodárce výslovně zmiňuje, se pak dle důvodové zprávy k protišikanózní novele vztahuje k situacím, kdy aktivní legitimace navrhovatele je dovozována pohledávkou ve smyslu § 129 odst. 2 INZ, případně § 143 odst. 2 INZ nebo pohledávkou, která není splatná. Jedná se tedy o situaci, kdy by insolvenční navrhovatel znovu podal insolvenční návrh před uplynutím šesti měsíců ode dne, kdy vzal zpět insolvenční návrh, přičemž pohledávka, kterou dokládá insolvenční návrh, je totožná. Obdobné platí i pro osobu, na niž byla tato pohledávka postoupe-

¹⁰ KUBIZŇÁK, J. Šikanózní insolvenční návrh a jiné způsoby zneužívání práva v insolvenčním řízení. Brno, 2013. 108 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Radim Chalupa.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2895/99.

¹² LAVICKÝ, P. Účelnost nákladů spojených se zastupováním advokátem. Právní fórum. 2012, č. 5, s. 191 a násl. ISSN 1214-7966.

na, přičemž od postoupení ještě neuběhla lhůta alespoň šesti měsíců¹³. Má se tak zamezit praxi uměle vytvářené dohody věřitelů, kdy původní věřitel rozdělí svoji pohledávku, aby byla splněna podmínka alespoň dvou věřitelů dlužníka.

Druhý z příkladů uvedených v insolvenčním zákoně se týká situací, které v praxi takřka nenastanou. Za zjevně bezdůvodný insolvenční návrh může být označen takový, kdy insolvenční navrhovatel nedoloží, že splnil povinnost, kterou mu soud uložil předcházejícím rozhodnutím o dříve podaném insolvenčním návrhu. Lze se domnívat, že podobná situace snad nikdy nenastane. Z pohledu zákonodárce proto ani není příliš vhodné podobný příklad zjevně bezdůvodného insolvenčního návrhu uvádět. Povinnost, která by mohla být insolvenčnímu navrhovateli předcházejícím rozhodnutím o insolvenčním návrhu uložena, je dle § 128a odst. 3 INZ zaplacení pořádkové pokuty až do výše 50.000,- Kč. V daném případě by však došlo k řetězení zjevně bezdůvodných insolvenčních návrhů (ledaže by se jednalo o jiný druh pořádkové pokuty)¹⁴, neboť i uložení pořádkové pokuty se děje v rozhodnutí soudu, kterým odmítá insolvenční návrh pro zjevnou bezdůvodnost. Dále lze ještě uvažovat o neuhrazení nákladů řízení dlužníkovi za předcházející řízení o podaném insolvenčním návrhu. Opětovně by se však muselo jednat až o druhý insolvenční návrh v pořadí, který by mohl být odmítnut s poukazem na jeho zjevnou bezdůvodnost. V obou případech by ovšem mohlo dojít k odmítnutí insolvenčního návrhu pro zjevnou bezdůvodnost až po výzvě navrhovateli dle § 128 odst. 2 INZ k doložení dokladů prokazujících splnění dříve uložené povinnosti. Je však zřejmé, že by pak soud v žádném případě nemohl dodržet 7denní lhůtu, kterou mu ustanovení § 128a odst. 1 IZ pro odmítnutí insolvenčního návrhu pro zjevnou bezdůvodnost dává.¹⁵

Byť se jedná o demonstrativní výčet, lze říci, že nejobjemnější kategorií, která skýtá široké uplatnění, je situace, kdy insolvenční navrhovatel podáním insolvenčního návrhu zjevně sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka. Zde musím pouze podotknout, že autoři Ko-

¹³ KOZÁK, J.; BUDÍN., P.; DADAM, A.; PACHL, L. Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 1272 s. ISBN 978-80-7357-243-3. s. 308.

¹⁴ KOZÁK, J.; BUDÍN., P.; DADAM, A.; PACHL, L. Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 1272 s. ISBN 978-80-7357-243-3. s. 309.

¹⁵ Musíme podotknout, že se zde jedná o pořádkovou lhůtu.

mentáře k insolvenčnímu zákonu¹⁶ si myslí opak. Z dikce daného ustanovení je patrné, že pro konstatování zjevné bezdůvodnosti insolvenčního návrhu musí insolvenční navrhovatel zjevně zneužít svých práv. Zásada, z níž v daném případě insolvenční zákon vychází, tedy zásada zákazu zneužití práv, se obvykle podřazuje pod obecnější zásadu dobré víry, která ovládá celé právo, tedy i insolvenční právo.[11] Je přitom legitimní otázkou, zdali soudy ještě před účinností protišikanózní novely mohly danou zásadu bez dalšího aplikovat. Lze se domnívat, že mohly. Ustanovení § 2 zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“), hovoří o tom, že soudy dbají, aby v občanském soudním řízení nedocházelo ke zneužívání práv. Zde tedy můžeme nalézt výslovné vyjádření zásady zákazu procesní šikany. Přes ustanovení § 7 IZ (ve spojení s § 5 písm. a) IZ) je možné přitom zásadu zákazu zneužití procesních práv vnést i do insolvenčního řízení, a to i bez výslovného zakotvení v § 128a odst. 2 písm. c) INZ. Navíc možnost přímé aplikace ustanovení § 2 OSŘ již v minulosti uznal i Nejvyšší soud¹⁷.

Komentované ustanovení pak nachází své vyjádření i v § 8 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“), podle kterého zjevné zneužití práva nepoživá právní ochrany¹⁸. Insolvenční zákon jde do jisté míry ještě dále. Nejenže právnímu jednání (podání insolvenčního návrhu) nepřiznává právní ochranu, ale spojuje s ním i negativní dopad do sféry insolvenčního navrhovatele, a to ve formě odmítnutí insolvenčního návrhu pro jeho zjevnou bezdůvodnost, uložení pořádkové pokuty insolvenčnímu navrhovateli, případně závázání insolvenčního navrhovatele k náhradě škody dlužníkovi.

Aby však soud mohl rozhodnout o zjevné bezdůvodnosti insolvenčního návrhu s poukazem na skutečnost, že insolvenční navrhovatel zjevně zneužívá svých práv, je třeba, aby záměr insolvenčního navrhovatele byl přímo viditelný z insolvenčního návrhu¹⁹. Jinak řečeno (ve shodě s ustanovením § 8 OZ), zjevnost musí být zřejmá na první pohled, a to objektivně²⁰. Může se jednat o situace, kdy panuje zřejmý rozpor mezi majetkem dluž-

¹⁶ KOZÁK a kol. 2013 op. cit., s. 309.

¹⁷ LAVICKÝ 2012 op. cit.

¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 29 Nd 201/2008.

¹⁹ Poslanecká sněmovna PČR. Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 334/2012 Sb., změna insolvenčního zákona a občanského soudního řádu. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 1. 2014].

²⁰ MELZER, F. : Cyklus školení pro Exekutorskou komoru ČR k novému občanskému zákoníku

níka a výši pohledávky navrhovatele. Vzpomenout tak lze podávání (v některých případech opakovaně) insolvenčních návrhů proti velkým stavebním společnostem.

Můžeme učinit částečný závěr ze strany rozlišení šikanózního a zjevně bezdůvodného insolvenčního návrhu, kdy zjevně bezdůvodný insolvenční návrh tak, jak je uveden v insolvenčním zákoně, lze vymežit například „jako návrh, který v první řadě nesleduje řešení (hrozícího) úpadku dlužníka, nýbrž jeho účelem je způsobení škody dlužníkovi (= šikanózní insolvenční návrh) nebo zneužití ustanovení insolvenčního zákona ve prospěch jiných zájmů věřitele nebo dlužníka (navrhovatele). Jinými slovy řečeno, šikanózní insolvenční návrh je tak jakousi podskupinou zjevně bezdůvodného insolvenčního návrhu. Šikanózní insolvenční návrh²¹ je vždy zjevně bezdůvodným insolvenčním návrhem.

Společnost na tuto skutečnost ve svých smlouvách vůbec nepamatuje. Pouze v jedné nájemní smlouvě bylo nalezeno smluvní ustanovení, že pronajímatel (vlastník budovy) může v případě prohlášení návrhu na insolvenci vypovědět smlouvu, a to s okamžitou platností. Jak bylo již naznačeno výše, v případě nekalokonkurenčního boje lze toto ustanovení chápat jako riziko. Uplatnění tohoto ustanovení ze strany pronajímatele může mít pro společnost za následek nemalé ekonomické ztráty.

²¹ z důvodu terminologie budu dále v článku hovořit pouze o zjevně bezdůvodném insolvenčním návrhu.

5 DLUŽNICKÝ ZJEVNĚ BEZDŮVODNÝ INSOLVENČNÍ NÁVRH

Jak bylo výše podáno, insolvenční zákon předpokládá, že zjevně bezdůvodný insolvenční návrh může být pouze takový, který je podán věřitelem. Dlužnický insolvenční návrh tudíž není z pohledu ustanovení § 128a INZ za žádných okolností považován za zjevně bezdůvodný insolvenční návrh.

Avšak zejména v případě fyzických osob dochází ke zneužívání insolvenčního řízení prostřednictvím podávání insolvenčních návrhů, jejichž cílem není řešení úpadku (ani tehdy je-li dlužník opravdu v úpadku). S ohledem na ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) INZ totiž po zahájení insolvenčního řízení lze výkon rozhodnutí nebo exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, nařídít nebo zahájit, nelze ji však provést. Soudní exekutoři se tudíž ve své praxi setkávají s podáváním insolvenčních návrhů dlužníků (povinných), které nejčastěji mají za cíl oddálení provedení dražby nemovitých věcí.²²

Takový dlužník pak před provedením dražby podá insolvenční návrh, který je typicky značně nedokonalý a jeho jediným motivem je přimět soudního exekutora, aby zrušil plánovanou dražbu nemovité věci ve vlastnictví dlužníka. Insolvenční soud přitom v takovém případě zpravidla vyzve dlužníka k doplnění insolvenčního návrhu. Po marném uplynutí lhůty k doplnění soud bez dalšího insolvenční návrh odmítne. Většinou ještě v rozhodnutí, jímž se insolvenční řízení končí, poučí dlužníka o možném opětovném podání insolvenčního návrhu po nabytí právní moci tohoto rozhodnutí. Dlužníkovi pak nic nebrání v tom, aby před opětovně nařízenou dražbou podal další insolvenční návrh, a provedení dražby tak znovu znemožnil. Pokud chce soudní exekutor dražbu realizovat, právní úprava mu poskytuje nástroj v podobě podání návrhu na předběžné opatření.

Důležitá je otázka, zdali i dlužnický insolvenční návrh by měl de lege ferenda možnost naplnit skutkovou podstatu zjevné bezdůvodnosti. Nahlíženo chápáním zásady zákazu zneužití práva lze ve shodě s § 128a odst. 2 písm. c) INZ dospět k závěru, že i insolvenční návrh podaný dlužníkem v případě, kdy je jeho jediným cílem zabránění provedení dražby nemovitých věcí (či obecně zákazu provedení exekuce), je právním jednáním, kterému nemůže být přiznána ochrana.

²² Zákonem č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správciích, ve znění pozdějších předpisů, bylo dané ustanovení dále rozšířeno a tato zásada byla do jisté míry prolomena.

Jelikož mnozí obchodní partneři společnosti jsou z řad podnikajících fyzických osob, hrozí i zde možnost využít tohoto jako možnosti ve snaze oddálit, nebo se zcela vyhnout placení svých závazků. Ani na tento případ není v jednotlivých typech smluvní dokumentace pamatováno. Zvláště pak v případě podnájemních smluv, kdy společnost dále podnajíla části prostor, které má v nájmu. Dále je vhodné i sledovat ekonomickou situaci odběratelů a v případě snahy o nařízení exekuce při vymáhání dlužných částek, s touto možností dlužníka počítat.

5.1 Návrh na nařízení předběžného opatření

Protišikanózní novelou byla do insolvenčního zákona včleněna výslovná právní úprava předběžného opatření²³, jímž se tzv. odklízejí účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Nicméně i dříve některé soudy správně dovodily, že dlužníci musejí mít příležitost bránit se rozsáhlým účinkům, které jsou spojeny již se zahájením insolvenčního řízení a negativní publicitou způsobenou veřejně dostupným insolvenčním rejstříkem²⁴. V souvislosti s nelegitimně zahájeným insolvenčním řízením je možné jich v některých případech také využít k obraně

Navíc některé soudy reagují opravdu velmi rychle²⁵ na návrhy soudních exekutorů na nařízení předběžného opatření. V daném ohledu se jeví zajímavou otázkou aktivní legitimace soudního exekutora k podání návrhu na nařízení předběžného opatření. Dle některých odborných názorů však otázka aktivní legitimace v podstatě není podstatná, neboť dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 82 odst. 1 INZ může soud nařídit předběžné opatření k omezení některých účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení i bez návrhu. Na základě toho, pak návrh soudního exekutora je spíše podnětem soudu, ve kterém exekutor sděluje, že dlužník nehodlá podaným insolvenčním návrhem řešit svůj tvrzený úpadek, nýbrž hodlá např. zmařit plánovanou dražbu.

Vrchní soud v Olomouci vyslovil podmínky²⁶, které by měly být naplněny, aby došlo k vydání předběžného opatření; důvody hodné zvláštního zřetele (viz § 82 odst. 2 písm. b)

²³ Jedná se o účinky stanovené v ustanovení § 109 a 111 INZ.

²⁴ Např. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 1. 2011, sp. zn. KSOS 13 INS 59/2011-A7.

²⁵ Např. v řízení vedeném u Krajského soudu v Hradci Králové pod sp. zn. KSHK 41 INS 32524/2013 uplynulo mezi návrhem na vydání předběžného opatření a jeho vydáním pouhých 22 hodin.

²⁶ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. 7. 2013, č. j. 3 VSOL 355/2013-A-19.

mohou spočívat v chování dlužníka, které svědčí o tom, že insolvenční návrh byl zjevně podán jen proto, aby probíhající exekuci zabránil, a dalo by se očekávat, např. vzhledem k předchozím krokům dlužníka, že návrh bude v krátké době vzat zpět. Zároveň soud k vydání předběžného opatření vedlo i chování dlužníka, který již insolvenční návrh podal, avšak jej vzal po odročení dražby zpět. Navíc byl soudem poučen, že jeho úpadek (pokud by byl prohlášen) není možné řešit oddlužením. Proto soud nabyt dojmu „nevážně“ míněného insolvenčního návrhu, kdy tedy dlužník podává insolvenční návrh pouze pro zmaření dražby nemovité věci a nehodlá řešit svůj úpadek. Bylo tedy dle soudu pravděpodobné, že i druhý insolvenční návrh v pořadí bude vzat zpět.

Zobecněním daného rozhodnutí by pak bylo možné dospět k závěru, podle něhož pro úspěch ve věci vydání předběžného opatření je nutné, aby se ze strany dlužníka (povinného v exekučním řízení) jednalo alespoň o druhý insolvenční návrh v pořadí.

5.2 Nástroje proti nelegitimním insolvenčním návrhům

V původním znění insolvenčního zákona bylo obsaženo několik ustanovení, které měly odrazovat potencionální šikanózní navrhovatele od podávání nelegitimních insolvenčních návrhů. Protože právní úprava byla nedostatečná, zákonodárce reagoval přijetím tzv. protišikanózní novely, která mimo jiné zakotvila odmítnutí insolvenčního návrhu pro jeho bezdůvodnost. Mezi další instituty, které upravuje insolvenční zákon, můžeme zařadit ustanovení zakotvující náhradu škody nebo jiné újmy při neúspěšném návrhu či vydání předběžných opatření. Prostředky, které sice nejsou výslovně upraveny v insolvenčním zákoně, ale dlužník jich může bezesporu účinně při své obraně využít, jsou komunikace s hlavními aktéry insolvenčního řízení, či následná žaloba na ochranu dobré pověsti dle občanského zákoníku nebo dle tiskového zákona. V některých situacích může dokonce dojít i na využití trestněprávních prostředků.

5.3 Komunikace s hlavními aktéry

Po zahájení insolvenčního řízení bude pro dlužníka klíčové, jak dokáže komunikovat se soudem případně se svými věřiteli. Dlužník by měl zejména co možná nejrychleji sdělit soudu, proč je insolvenční návrh podaný proti němu nedůvodný či šikanózní. Měl by být ve svém zdůvodnění velmi podrobný a detailní, protože insolvenční soud má k dispozici v prvotní fázi insolvenčního řízení pouze příslušný insolvenční návrh. Dlužníkovo vyjádření

by mělo být také dostatečně odborné, aby mohlo přesvědčit soud, že insolvenční návrh není oprávněný²⁷. Svá tvrzení by měl dlužník též opřít o relevantní důkazy.

Významným krokem může být též vyrozumění obchodních partnerů, případně i širší veřejnosti, o nastalé situaci. Dlužník může kupříkladu vydat veřejné prohlášení, které v případě velkých korporací může vzbudit též zájem médií. Domnělý dlužník se tímto způsobem může vyjádřit k zahájenému insolvenčnímu řízení a pokusit se přesvědčit veřejnost o tom, že v daném případě se jedná o šikanu. Další možností je pak obrátit se přímo na insolvenčního navrhovatele a dát mu jasně najevo, že bude požadována náhrada škody či jiné újmy. Přestože samotné zastavení řízení nezabaví navrhovatele jeho odpovědnosti, alespoň by tím mohlo dojít ke snížení negativních důsledků a zabránění prohloubení vzniklé škody nebo jiné újmy.

Společnosti jsem navrhnul, aby pro podobný případ měla vypracovaný tzv. blanko dopis s formulacemi, které mají obchodní partnery uklidnit, kde bude osvětlení stavu hospodaření společnosti a zároveň i uvedeno, že současná situace je řešena právní cestou, a že se jedná o šikanózní insolvenční návrh.

5.4 Účelové stěhování před zahájením insolvenčního řízení

V praxi se čas od času insolvenční soudy setkávají s tím, že dlužník – právnická osoba účelově změní krátce před zahájením insolvenčního řízení formálně své sídlo, čímž založí místní příslušnost pro jiný insolvenční soud. Důvody, proč tomu tak je, tkví ve snaze dlužníka ztížit výkon práv věřitelů, či snad využít benevolentnějšího či rychlejšího přístupu ze strany soudů či soudců, a nechtěla bych spekulovat, že by takovým důvodem mohlo snad dokonce být příznivější posuzování věci ze strany nově příslušného soudu.

Proti takovému jednání se však v současnosti nelze příliš úspěšně bránit, resp. ji smluvně nebo jinak předcházet.

²⁷ SPRINZ, Petr: Nelegitimní zahájení insolvenčního řízení: problémy, možnost obrany a legislativní reakce. *Obchodní právo*. 2013, č. 3., s. 93-94

6 OMEZENÍ NĚKTERÝCH ÚČINKŮ SPOJENÝCH SE ZAHÁJENÍM INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ

Předběžné opatření, na jehož základě je možné omezit některé účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, je upraveno v § 82 insolvenčního zákona. Původní znění tohoto ustanovení nabylo významných změn na základě tzv. protišikanózní novely, kdy bylo podstatně rozšířeno. Od nabytí účinnosti novely může insolvenční soud v době do rozhodnutí o insolvenčním návrhu také omezit z důvodů hodných zvláštního zřetele způsobem stanoveným v předběžném opatření některý účinků spojený se zahájením insolvenčního řízení, pokud to neodporuje zájmu věřitelů²⁸. Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení jsou upraveny v § 109 a násl., přičemž soud může omezit pouze ty účinky, které spadají pod § 109 odst. 1 písm. b) a c).

6.1 Jistota k zajištění náhrady škody

Tzv. protišikanózní novela zanesla do § 82 insolvenčního zákona též možnost soudu uložit insolvenčnímu navrhovateli, aby složil jistotu k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by dlužníkovi vznikla nedůvodným zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu. Smyslem tohoto ustanovení je posílení odpovědnosti insolvenčních navrhovatelů za výsledek insolvenčního řízení a nelze jej použít v případě pracovněprávních nároků²⁹.

Do insolvenčního zákona bylo vloženo na základě této novely také ustanovení, které zakotvuje možnost domáhat se vydání předběžného opatření, kterým by insolvenční soud uložil povinnost složit přiměřenou částku k náhradě škody nebo jiné újmy. Zákon výslovně stanovuje, že vznik dané škody či jiné újmy musí být zřejmý. Návrh oprávněné osoby je nutno podat do třiceti dnů od vydání rozhodnutí o zastavení insolvenčního řízení, zamítnutí nebo odmítnutí insolvenčního návrhu. Smyslem této nové úpravy bylo rozšířit možnost následné nápravy škody nebo jiné újmy, která byla vyvolána nedůvodným insolvenčním návrhem, a svou povahou se blíží nástrojům zakotveným v § 100 insolvenčního zákona.

²⁸ Viz § 82 odst. 2 INZ

²⁹ KOZÁK, Jan, Petr BUDÍN, Alexandr DADAM a Lukáš PACHL. *Insolvenční zákon a předpisy související: Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-243-3., s. 184-187

7 ZNEUŽITÍ INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ

Při zneužívání insolvenčního práva může mimo soukromoprávních postihů dojít v určitých případech na prostředky trestněprávní. Trestní zákoník obsahuje několik samostatných trestných činů souvisejících s úpadkem. V rámci trestního práva platí zásada subsidiarity trestněprávní represe, a tak k těmto prostředkům by mělo dojít až v nejzávažnějších a výjimečných případech, kdy jiné, než trestní prostředky nepostačují k ochraně ohrožených či porušených práv. V trestním zákoníku v hlavě páté jsou pak obsaženy trestné činy jako porušení povinnosti v insolvenčním řízení, pletichy v insolvenčním řízení, zvýhodnění věřitele, poškození věřitele či způsobení úpadku³⁰.

Společnost nemá ve svých smlouvách žádné ustanovení na případnou náhradu škody, pokud protistrana učiní kroky vedoucí k šikanóznímu insolvenčnímu návrhu. Toto jsem ji v některých případech doporučil, hlavně však z preventivního hlediska.

7.1 Obrana společnosti a kroky při snaze zneužít insolvenční návrhy

7.1.1 Vliv snahy zneužít insolvenční návrhy na firmu

Poškození jména, odliv zákazníků a v horším případě zánik firmy. To mohou být dopady v důsledku podvodných návrhů na insolvenční řízení, jejichž počet v posledních měsících roste. Návrhy jsou často směřovány na úspěšné firmy, které se v tomto případě stávají cílem nekalého konkurenčního boje. Jak vám vlastně takové jednání může ublížit? První fáze po podání jakéhokoli insolvenčního návrhu znamená, že se takový údaj objeví v insolvenčním rejstříku a dalších dlužnických databázích, které údaje z insolvenčního rejstříku přebírají.

Zanedlouho, zpravidla v horizontu hodin či dnů, se údaj objeví i v obchodním rejstříku. Mezi obchodní veřejností bohužel panuje představa, že jakmile se jméno firmy objeví v těchto databázích a rejstřících, znamená to její problémy. To však rozhodně automaticky neplatí. Každopádně věřitelé a smluvní partneři by již měli být velmi obezřetní. Řada smluv je totiž podle něj postavena tak, že druhá strana je může vypovědět či od nich odstoupit již při zahájení insolvenčního řízení, tedy podání insolvenčního návrhu. Bez ohledu

³⁰ Viz § 222, § 223, § 224, § 225, § 226 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

na to, zda je šikanózní či nikoli. Právě tyto ustanovení mohou vést k velkým obchodním škodám, ekonomickým ztrátám a druhotně pak až k reálné insolvenčnímu návrhu.

V neposlední řadě zahájené insolvenční řízení společnost ochromuje v rozvoji, neboť až do rozhodnutí o insolvenčním návrhu by společnost měla pokračovat již pouze v běžném provozu a kupříkladu smlouvu o prodeji či nákupu nemovitostí raději nepodepisovat.

Bohužel žádné univerzální řešení podle právníků neexistuje, rozhodně by podnikatelé (firmy) ale neměli zůstat pasivní.

Sice to může vykazovat určité shodné rysy s jinými útoky obdobného charakteru, nicméně nelze než doporučit především co nejdříve se obrátit na experta v této oblasti, tedy na advokáta či na vlastního firemního právníka. Ten by měl být schopen posoudit a rozhodnout, jakou vhodnou strategii obrany proti bezdůvodnému či šikanóznímu insolvenčnímu návrhu zvolit.

Jedním z prvních kroků, které lze také doporučit u případů zjevně bezdůvodných insolvenčních návrhů založených na podvržených dokumentech, je prověření pravosti úředního ověření podpisu osoby, která návrh podala. Může se ale potvrdit, že podpis insolvenčního návrhatele je pravý. Pak je vhodné se soustředit na samotný obsah insolvenčního návrhu.

Pokud jeho obsah není dostatečně určitý a neobsahuje dostatek tvrzení a okolností, ze kterých by bylo možno bez dalšího usuzovat, že dlužník je v úpadku a že jeho situace je tedy namísto řešit postupem podle insolvenčního zákona, měl by insolvenční soud návrh odmítnout.

Upozornit soud na případné vady a nedostatky je vhodné co nejdříve, jelikož insolvenční návrh, který neobsahuje všechny náležitosti nebo který je nesrozumitelný anebo neurčitý, nespĺňuje zákonné podmínky. A pro tyto nedostatky nelze pokračovat v řízení, má insolvenční soud odmítnout neprodleně, nejpozději do 7 dnů poté, co byl insolvenční návrh podán. Ve stejné lhůtě by měl insolvenční návrh odmítnout insolvenční soud také tehdy, je-li zjevně bezdůvodný.

Insolvenční návrh je zjevně bezdůvodný mimo jiné tehdy, jestliže jeho podáním insolvenční návrhatele zjevně sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka. Nadto v rozhodnutí, jímž soud odmítá insolvenční návrh pro jeho zjevnou bezdůvodnost, může uložit insolvenčnímu návrhovateli, aby za jeho podání zaplatil pořádkovou pokutu až do výše 50 tisíc korun.

7.2 Odmítnutí návrhu pro zjevnou bezdůvodnost

Úprava odmítnutí insolvenčního návrhu pro zjevnou bezdůvodnost³¹ byla jako reakce na poznatky z praxe včleněna do insolvenčního zákona tzv. protišikanózní novelou. Koncepce tohoto institutu vychází z právní úpravy úpadkového práva první republiky, konkrétně z § 69 zákona č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnávací a podpůrní. Za první republiky byl tento institut využíván v případech zřejmě neodůvodněnosti, a to především když na majetek dlužníka neproběhlo již předtím jiné konkursní řízení.

Zjevná bezdůvodnost též míří na případy, kdy insolvenční návrh je podán opakovaně jinou osobou nežli samotným dlužníkem. Ustanovení sice nestanovuje přesný časový odstup, který musí být mezi jednotlivými návrhy dodržen, avšak insolvenční navrhovatel by musel pro úspěšný insolvenční návrh doložit, že splnil povinnosti uložené mu případně předchozím rozhodnutím o insolvenčním návrhu.

7.2.1 Žaloba na ochranu dobré pověsti

Šikanózní insolvenční návrh může vedle škody způsobit též nemajetkovou újmu, zejména poškodit pověst podnikatele, jeho obchodní jméno, důvěru obchodních partnerů, zaměstnanců, ale i veřejnosti. Dobrá pověst je pro podnikatele velmi významná, neboť dokresluje jeho celkový charakter a jeho jedinečnost, a zahrnuje v sobě samostatně vyčíslitelné nehmotné hodnoty, které jsou s daným subjektem spojovány. Vybudování dobré pověsti je dlouhodobý a pracný proces, jehož pošramocení může mít závažné důsledky. V obchodních vztazích k pojmu dobrá pověst patří mimo jiné poctivost, důvěryhodnost, spolehlivost, vážnost, slušnost, profesionalita, důvěra v dodržení závazků a serióznost jednání.

7.2.2 Jak neztratit zákazníky?

Kromě právních kroků je potřeba také provést několik podnikových opatření, a především informovat své partnery a zákazníky, aby se nelekli při zjištění informací, které se v tomto případě nezakládají na pravdě.

Větším problémem jsou podle něj samozřejmě noví zákazníci, připravované tendry na budoucí zakázky, kde může být psané či nepsané pravidlo, že se jich firma v insolvenčním

³¹ Viz § 128a odst. 1 INZ

řízení nemůže zúčastnit. Ohroženo může být i čerpání dotačních programů, ale též půjčky a hypotéky našich zaměstnanců.

7.3 Návrhy na zlepšení a nápravná opatření

Po zhodnocení jednotlivých oblastí, které představují pro společnost riziko, jsem vypracoval soubor nápravných opatření, které byly předloženy statutárním orgánům společnosti k posouzení a následné implementaci.

Některá opatření (návrhy) byly již představená v samotném textu jednotlivých podkapitol výše. Společníci a statutární orgány společnosti byly se zjištěními seznámeny a slíbili, že se jednotlivými možnostmi budou zabývat a vzali je na vědomí. K tomu ještě níže v následujících dvou podkapitolách uvedu příklady jednoduchých opatření, která mohou zabránit větším škodám a přestát tak případný pokus o zneužití ustanovení INZ.

Výsledná nápravná opatření:

- do kupních smluv a smluv o dílo zavést ustanovení, ve kterém protistrana prohlašuje, že není v úpadku a ani nečelí insolvenčnímu návrhu
- upravit ustanovení nájemních smluv a to formulaci: "Pronajímatel může smlouvu vypovědět okamžitě až v okamžiku pravomocného rozhodnutí o úpadku"
- v ustanoveních o právu na náhradu škody rozšířit i možnost újmy způsobené tzv. šikanózním insolvenčním návrhem
- pravidelně monitorovat obchodní partnery v příslušných rejstřících pověřenou osobou
- nachystat způsob komunikace, vytvořit tzv. „vysvětlující dopis“, pro případ ohrožení šikanózním insolvenčním návrhem
- smluvně si zajistit včas dostupnou, odborně zdatnou právní pomoc pro oblast úpadkového práva

ZÁVĚR

Možností, jak zneužívat či obcházet dnešní úpravu insolvenčního práva, je celá řada, a nebylo v rámci této práce možné popsat a analyzovat veškeré případy zneužívajícího jednání, proto se předložená práce věnovala zejména aktuálním otázkám z dané oblasti. Případný šikanózní insolvenční návrh má totiž dalekosáhlé dopady, a to nejen do sféry dlužníka, ale do celého podnikatelského prostředí v České republice. Takové návrhy jsou rovněž v přímém rozporu se základními zásadami insolvenčního řízení, soudního řízení obecně a morálními pravidly soudobé společnosti, a je tak třeba jim věnovat náležitou pozornost. Proto rozsáhlá oblast práce se týká problematiky nedůvodně podaných insolvenčních návrhů ze strany ať už skutečného nebo tvrzeného věřitele dlužníka. Motivem takového jednání věřitele bývá nejčastěji omezit takového dlužníka – soutěžitele v hospodářské soutěži tím, že bude poškozen na své pověsti, důvěryhodnosti, bude omezen v možnosti ucházet se o veřejné zakázky, případně vyvinout tlak na dlužníka k uhrazení sporné pohledávky věřitele. Současná právní úprava obsahuje řadu nástrojů, jak s takovými návrhy bojovat, ale bohužel výhradně směřují k řešení ex post, tedy až po podání takového návrhu a tím nejsou dostatečně efektivní a způsobilé zabránit jejich podávání, a tak i způsobení mnohdy značné škody dlužníku.

Praxe ukázala, že už jen informace o pouhém zahájení insolvenčního řízení se všemi uvedenými důsledky, může být pro zdravou fungující obchodní korporaci ve svém důsledku likvidační, a to bez ohledu na to, že informace o zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku nevyhnutelně neznamená úpadek dané společnosti, neboť tato informace je ze strany veřejnosti automaticky vnímána tak, že se daný subjekt ve finančních problémech nachází. Od okamžiku, kdy nastávají účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, pak dotčený subjekt (dlužník) přestává být důvěryhodným partnerem v dalších obchodních vztazích, a to se všemi důsledky pro chod jeho závodu z toho vyplývajícími. Právě s ohledem na uvedené důsledky takových návrhů, jež v řadě případů nelze nijak zhojit či odvrátit, se zaměřuji na možné i v současné době navrhované způsoby, jak podávání bezdůvodných věřitelských insolvenčních návrhů předcházet.

Předložená řešení se snažím analyzovat a podrobovat kritickému posouzení. Společnosti jsem navrhnul úpravu smluvní dokumentace, kterou si tvoří sama. Bedlivě zhodnotit kritická ustanovení smluv „cizích“, které mohou mít vliv na fungování společnosti v případě

podání šikanózního insolvenčního návrhu. V neposlední řadě bylo podáno také doporučení, jak komunikovat s obchodními partnery, pokud daná situace nastane.

Společnost začala chápat možnost zneužití institutů úpadkového práva jako ohrožení, prakticky ji byly předloženy slabá místa ve smluvní dokumentaci a odpovědné osoby se chtějí do budoucna tímto tématem zabývat. Myslím si, že jednotlivé cíle práce tak byly splněny.

Obecně považuji za rozumnější bojovat se zneužíváním a obcházením zákonů prostředky, které nám již právní řád nabízí než být kvůli zanedbatelnému počtu případů měnit celý systém. Současný právní řád se vyznačuje častými rekonstrukcemi, aniž by ekonomická veřejnost měla dostatek času na to, aby je vstřebala a následně by vyhodnotila, zda byly přínosné nebo naopak a případně došlo k potřebné úpravě. Pokud nelze situaci řešit již existujícími instrumenty, nelze se legislativním změnám vyhnout. Zákodárce by však při přijímání jakéhokoliv předpisu měl být přesvědčen, že jde o předpis hotový, nikoliv že jde o nějaký nedodělek, nebo nekonceptní novelu. Novela insolvenčního zákona by měla co nejméně zasahovat do současných principů a zásad, na kterých stojí nejen insolvenční řízení ale také celé soudnictví, měla by se vyhnout řešení problémů stylem zakotvení výjimek z výjimek a zejména by měla být promyšlená a důsledná natolik, aby nebylo nutné bezprostředně po jejím přijetí, začít pracovat na novelizaci této novely, neboť žádné oblasti, a v úpadkovém právu to platí dvojnásob, časté změny nesvědčí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1.] POKORNÁ, J., HOLEJŠOVSKÝ, J., LASÁK, J., PEKÁREK, M. a kolektiv. Obchodní společnosti a družstva. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, str. 77
- [2.] SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. ed. Právo – obchod – ekonomika II. Zborník vedeckých prácí. Vyd. 1. Praha: Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach v nakl.
- [3.] HENDRYCH, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, 875 s., ISBN 978-80-7400-049-2
- [4.] HÁSOVÁ, J.; MORAVEC, T. Insolvenční řízení. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, 280 s. ISBN 978-80-7400-459-9
- [5.] JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vyd. Praha : Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3
- [6.] JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 2. vyd. Praha : Leges, 2011, 816 s. ISBN 978-80-87212-92-9
- [7.] KISLINGEROVÁ, E.; RICHTER, T.; SMRČKA L. a kol. Insolvenční praxe v České republice v období 2008-2013. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, 160 s. ISBN 978-80-7400-497-1
- [8.] KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář. 2. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, 1272 s. ISBN 978-80-7357-243-3
- [9.] MARŠÍKOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2. vyd. Praha : Leges, 2014, 864 s. ISBN 978-80-87576-80-9
- [10.] RICHTER, T. Insolvenční právo. 1. vyd. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4
- [11.] WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. 6. aktualiz. vyd. Praha : Linde

Praha, a. s., 2011, 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0

[12.] WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vyd. Praha : Leges, 2015, 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5

ODBORNÉ ČLÁNKY

- [1.] H. Slavíková: Obecně ke konkursu a vyrovnání – základní principy a instituty. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obecne-ke-konkursu-a-vyrovnani-zakladni-principy-a-instituty-15444.html> ze dne 26.11.2011
- [2.] PÚRY, F. Možnost spáchání trestného činu podáním zcela nedůvodného (podvodného) insolvenčního návrhu a vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [3.] PÚRY, F. Pletichy v insolvenčním řízení. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [4.] PÚRY, F. Porušení povinnosti v insolvenčním řízení. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakonkomentar.cz/>
- [5.] PÚRY, F. Poškození věřitele. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon-komentar.cz/>
- [6.] PÚRY, F. Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost činu. Praktický průvodce insolvenčním řízením. 2014. Dostupné z: <http://www.insolvencnizakon-komentar.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

INZ zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

ZKV zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání

OSŘ zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

ObčZ zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, platný do 31. 12. 2013

NOZ zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění

ObchZ zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, platný do 31. 12. 2013

ZOK zák. č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech

(zákon o obchodních korporacích), v platném znění

SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ

Obrázek 1 Struktura smluv společnosti za rok 2015	34
---	----